

6:e årg. 1903.

Oktober.

N:o 4.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnnummer af detta häfte kostar 2 kr.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1903 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlåtande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. I en särskildt redigerad afdelning skola därjämte i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af doc. L. WIDELL såsom redaktionssekreterare. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af kammarrådet d:r G. THULIN.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i December 1902.

P. Fahlbeck.

fås genom hvarje mattaffär.

Linoleumfabriken, Forshaga.

meddeler hvar FORSHAGA LINOLEUM
ken erhålles.

Gynna svensk industri!

Emigrationen.

Dess orsaker och medlen att stäffa den.

Några anmärkningar

af

Professor **Pontus Fahlbeck.**

Åter stiga emigrationens vågor högt. På en tid af ebb följer nu ånyo floden. Denna folkrörelse har liksom hafvets sin periodiska växling, ehuru perioderna omfatta ungefär ett årtionde hvar och en. Likväl är densamma, åtminstone i den omfattning, hvori vi nu känna den, helt ny. Den räknar sin början från kommunikationsväsendets utveckling med midten af förra århundradet, men först från senare hälften af 1860-talet antog den den karaktär af verklig folkvandring, som den sedan bibehållit. Dess omfattning och i någon mån äfven dess allmänna skaplynne framgår af följande öfversikt.

Årliga medeltalet (runda tal):

År	Emigranter		Immigranter
	Hela antalet	Däraf till Amerika	
1861—65	4,000 ¹⁾	1,900 ¹⁾	
1866—70	20,500	15,900	
1871—75	12,900	8,200	
1876—80	17,200	12,000	3,000
1881—85	35,000	29,300	4,300
1886—90	40,300	35,500	5,200
1891—95	32,300	27,800	7,800
1896—00	17,100	12,300	8,000
1901	24,600 ¹⁾	21,000 ¹⁾	7,600 ¹⁾
1902		34,000 ¹⁾	

¹⁾ Talen för 1861—65 äro tämligen osäkra, de för åren 1901 och 1902 preliminära. För innev. år lär siffran för hela emigrationen nog stiga till bortåt 50,000.

Dessa siffror äro icke alla lika tillförlitliga; icke heller veta vi, om ej amerikafararnes tal äro något för låga, såsom de här angifvas. En och annan kan nämligen hafva uppgifvit målet för sin resa vara Norge eller Danmark, medan färden dock gick vidare. Dessa fel äro dock ej större, än att vi af de anförda siffrorna erhålla en i det hela riktig bild af den med utlandet försiggångna omflyttningen under dessa år, d. v. s. allt sedan den stora emigrationens början. Hvad vi af dem finna, är, utom att emigrationen allt mera går till det stora landet i väster, väsentligen tvenne viktiga omständigheter. Den ena af dessa är, att vid sidan om den utåtgående strömmen har uppstått en ström af tillbakavärande — ty blott till en mycket ringa del utgöres immigranterna af hit inflyttande utlänningar. Och denna återgående ström är i ständig tillväxt efter ofvanstående siffror att döma. Möjligen är denna tillväxt till någon del skenbar, beroende på mindre noggrann statistik tidigare, men i hufvudsak är den nog fullt riktig, alldeles svarande emot hvad man måste vänta. Hvarje en längre tid fortsatt strömning i en riktning uppväcker en motström inom människornas värld lika väl som inom den fysiska, och det dess mer, ju längre den förra varat, och ju större den är. I alla händelser är denna återinvandring, ehuru i och för sig icke obetydlig, dock utvandringen mycket underlägsen i kvantitativt afseende och säkerligen också i kvalitativt. Den består ock mera af dem, som begifvit sig till Norge, Danmark och andra europeiska länder, än af amerikafararne. Detta oaktadt är den ett moment uti ifrågasvarande folkrörelse, som icke får förbises, såsom vanligen sker. Den förtager icke så litet verkan af den åderlåtning, som emigrationen medför för vårt folk.

Den nästa iakttagelse, hvartill de anförda talen gifva anledning, är den, att hela denna rörelse, såsom ofvan antyddes, förlöper periodiskt i växlande tempo med en mellantid af flera år för hvarje sådan växling. Efter den svaga begynnelsen i början af sextioalet visa åren 1866—70 en våldsam stegring med både absolut och ännu mer relativt mycket höga tal — vi få nämligen ej förglömma, att folkstocken då var en fjärdedel mindre, än hvad den nu är. Med sjuttioalets ingång sjunker floden hastigt och förblir vid en låg nivå nära ett årtionde, hvarefter åter följer en

häftig stegring under åttio-talet, då utvandringen både absolut och relativt når sitt maximum. Med nittio-talet börjar strömmen så åter sjunka för att under dess senare del gå ned till relativt samma låga ståndpunkt, som den hade 1871—75. Nu äro vi åter midt upp uti en ny flodtid.

Periodiciteten uti denna folkrörelse är alltså klar och tydlig och likaså grunden till den förra. Flod och ebb uti emigrationsströmmen följa omedelbart med växlingarne af dåliga och goda tider. Missväxtåren 1867 och 1868 gånvo uppslaget till den stora emigrationen vid samma tid; och sedan går det upp och ned, allt eftersom tiderna skifta. Härmed erhålla vi en första inblick uti den svenska emigrationens väsen och de orsaker, som föranleda den, hvilken är af icke ringa betydelse för den rätta uppfattningen af densamma. Den är framför allt en ekonomisk företeelse, som uti ekonomiska, icke politiska och andra därmed liknande förhållanden äger sin hufvudsakliga grund. Men så betydelsefull denna inblick än är, så förslår den dock på intet vis till att förklara denna moderna folkvandring, hvad Sverige beträffar. Ty hvilka äro de ekonomiska förhållanden, som en sådan verkan äga? Och hvadan kommer det sig, att emigrationen äfven under goda tider och trots den ofantliga stegring af nationalförmögenhet och arbetslöner, som sedan sextio-talet ägt rum, alltjämt fortfar? Äfven tycker man, att sedan de senare nått den höjd, som de faktiskt för närvarande äga i Sverige, flykten från fäderneslandet icke genast vid minsta stockning i affärlifvet åter skulle taga sådan fart. I andra länder, isynnerhet Tyskland, hvarest den senaste depressionen varit starkare än i Sverige, har däraf icke följt någon stegrad emigration. I sistnämnda land utgjorde den transoceaniska utvandringen sålunda 1900/02 i medeltal 25,000 personer eller blott 0,4 ‰ af folkmängden mot samtidigt 4,6 ‰ i Sverige. Detta bevisar, att särskilda för Sverige egendomliga orsaker härvid måste vara verksamma. Men hvilka dessa särskilda orsaker äro, kunna vi ej se af ofvanstående kortfattade statistik. Därtill kräfvdes det att gå djupare in uti företeelsen ifråga och framför allt att specialisera densamma. Ty de orsaker, som framkalla emigrationen, äro icke desamma eller blott delvis desamma för män och för kvinnor, för ungdomen och för de högre åldrarne, för besutne och för obe-

sutne, ej heller för olika yrken. Det fordras en särskild undersökning för hvar och en af de olika befolkningsgrupper, som deltaga uti emigrationen, och slutligen äfven en individual-enquête för att komma rätt underfund med denna företeelse. En sådan kan likväl icke en enskild man utföra, utan borde den på officiell väg verkställas, men icke af en half- eller helpolitisk kommitté utan af Stat. Centralbyrån. Det är märkvärdigt, att så ej för länge sedan skett. En dylik undersökning skulle — utom hvad den närmast afsåge, att finna orsakerna till emigrationen — i hög grad bidraga till en väl behöflig kännedom om våra inre sociala förhållanden. Blott några allmänna synpunkter och därtill knutna anmärkningar rörande emigrationen är allt, som här kan få plats.

För att något förenkla frågan, vilja vi blott sysselsätta oss med den manliga emigrationen. Kvinnornas utflyttning är i stort sedt blott en följd af och ett bihäng till männens, medan å andra sidan de särskilda orsaker, som kunna förmå unga ogifta kvinnor att lämna landet äro tämligen själfklara. De måste nämligen framför allt sökas uti den oerhördt låga giftermålsfrekvens, som i Sverige är rådande, och som vållar, att en så stor del af både kvinnor och män icke stifta familj och sålunda ej ens i det afseendet få sitt eget. Möjligt är ock, att de ofta mycket låga löner, som betalas det kvinnliga arbetet inom vissa hemindustrier, främst sömmerskornas, utgöra en anledning till missnöje, som ändrar uti beslutet att i Amerika söka sig en bättre utkomst. Dock kan härom intet med säkerhet sägas utan en närmare undersökning. Lämna vi emellertid kvinnornas utflyttning å sido, för att uteslutande hålla oss till männens, så erfara vi genast i detta fallet som så ofta eljest, att det är lättare att säga, hvad som icke är grunden till den ifrågavarande företeelsen, än hvilka dess egentliga orsaker äro.

Redan ofvan antyddes, att icke politiska och andra därmed sammanhängande förhållanden äro orsak till emigrationen i Sverige, såsom fallet är i vissa andra länder (Irland, Ryssland, Finland), om ock erkännas må, att inom ungdomsåldrarne fruktan för värnplikten hos vissa själfsväldiga eller räddhågade sinnen utgör en anledning därtill. Bortsedt alltså härifrån kunna vi med säkerhet

säga, att så icke är fallet. Vidare kunna vi konstatera — hvad som är viktigast af allt — att emigrationen i Sverige icke har sin grund uti öfverbefolkning, såsom fallet synes vara i Italien. Ty det är så långt ifrån, att vårt land lider af ett öfvermått af människor med alla däraf följande olyckor, ss. låg lefnadsfot, usla löner och arbetsbrist, stor dödlighet m. m., att man snarare kan säga, att vi dragas med underbefolkning och dess följd — oförmåga att fullt tillgodogöra sig egna resurser. Sålunda är icke den omständigheten, att de högre och högsta åldrarne tack vare den ständigt växande medellifslängden blifva allt starkare, ett bevis på öfverbefolkning eller en anledning att önska en inskränkning af folkmängden, såsom från visst håll påståtts. Tvärtom är det nödvändigt, att underbyggnaden i samhället — de produktiva och de dem rekryterande ungdomsåldrarne — för närvarande stärkas, på det att de må kunna uppbära den större öfverbyggnad, som de öfverårigas tillväxt nu och en tid framåt medför. Icke heller kan en med den nyss nämnda nära sammanhängande företeelse, låga löner för den kroppsarbetande befolkningen, anföras som orsak till, att så stora massor lämna landet. Ty arbetslönerna för män äro i Sverige allmänt högre än i flertalet europeiska länder och särskildt högre än i Tyskland, hvars emigration är i jämförelse med den svenska försvinnande liten. Äfven är den svenske industriarbetarens lefnadssätt bättre än motsvarande i flertalet andra länder, undantagandes beträffande bostaden, särskildt i Stockholm. Slutligen kunna ännu mindre än de nu nämnda omständigheterna tryckande skatter anföras som skäl till emigrationen, såsom fallet delvis är i Ryssland och äfven Italien. De personer, som från Sverige utflytta, betala mestadels ingen direkt skatt — den enda som här kunde tänkas verksam — eller, om de äro hemmansägare, en vanligen allt annat än öfverdrifvet stor sådan.

Går jag från denna mönstring af förhållanden, hvilka icke eller endast i individuella fall kunna kännas skyldiga till emigrationen — en mönstring, som för öfrigt kunde utsträckas till åtskilligt annat, som utpekats såsom medverkande därtill — till en positiv framställning af de verkliga orsakerna, så blir svaret mera ovisst. Ty dessa orsaker äro mångahanda, ofta rent individuella eller tillfälliga, ss. personliga motgångar och olyckor, i form af

betalningsinställelse o. likn., arbetstvister m. m. Men vid sidan om dessa finnas andra, allmänna och i stort verkande orsaker; och det är framför allt dem, man skulle vilja känna. Några af dessa äro ock så i ögonen fallande, att man utan en närmare undersökning kan utpeka dem. De förnämsta synas vara följande tre: 1) den starka uppåtgående strömmen uti det svenska samhället och svårigheten för en stor mängd att, såsom de önska, följa denna drift; 2) den på jorden hvilande skuldbördan samt 3) dragningskraften från i Amerika bosatta landsmän. Den första af dessa orsaker gäller mest de unga och obesutna, den andra de äldre besutna, den tredje i lika grad alla. Några ord torde vara tillräckligt för att belysa och bestyrka dessa, hvad man kan kalla, objektiva orsaker till emigrationen, hvar och en för sig.

I hvarje nutida samhälle pågår en strömning nedifrån upp, från lägre klass och lefnadsställning till högre. Genom denna sociala omsättning rekryteras den högsta klassen oafbrutet med uppåtsträfvande nykomlingar från lägre lager. Men vidare pågår en ständig strömning från de egendomslöse till de besutne, från arbetarens och tjänarens klasser till jord- och husägarnes m. m. Den förstnämnda rörelsen är i Sverige tack vare den kostnadsfria undervisningen större än i något annat land, med den följd att trängseln på alla hithörande banor är utomordentligt stor och giftermålsfrekvensen oerhördt liten. Den andra rörelsen, som gör arbetaren liksom hemmansägarens söner till själfägare, går däremot efter all sannolikhet jämförelsevis trögt och i alla händelser för trögt i förhållande till vederbörandes önskningar i detta fall. Ty det är obestridligt, att nu mer de nämnda folkelementen allt ovilligare finna sig uti utsikten att aldrig annat bli än arbetare eller tjänare. Framför allt torde detta vara fallet med landsbygdens unge män. Att ständigt tjäna utan utsikt att någonsin kunna få eget hem och en någorlunda själfständig ställning — det är detta, som drifver så många af denna klass öfver till Amerika, där de hoppas kunna nå ej blott det utan möjligen ännu mer.

För de små hemmansägare åter och sannolikt ock för både små och stora hemmansägares söner är den tryckande jordskulden

en väsentlig orsak till deras beslut att lämna gård och grund och därigenom befria sig från en ränta, som de ha svårt att bära och icke på annat sätt kunna blifva kvitt. Den svenska jordens stora skuldsättning är i främsta rummet en följd af den lika arfsrätten. Denna gör äfven, att skulden blir permanent och samtidigt hålles vid sitt maximum, i det att hvarje arfskifte förnyar den upp till skorstenarne, utan att, såsom förhållandena nu ligga, möjlighet finnes för ägaren att i sin tid fullborda dess gäldande. Men en jordskuld, som icke af hvarje generation kan afbetalas, och som är så hög, att dess förräntning och amortering kräfver en stor del af gårdens afkastning, är en ren olycka. Det är på den olyckan, som en stor mängd af våra jordbrukare bär, och som drifver dem i landsflykt.

Kommer så till dessa här hemma verkande krafter en ständig maning från landet därute i form af bref och penningremisser samt släktingars och vänners besök i hemlandet, så ligger häruti för alla en stark frestelse att begifva sig dit ut, där lyckan synes bjuda allom handen. Ty de många tusen och åter tusen, mot hvilka lyckan aldrig lett därute, utan som blott haft missräkningar — om dem får man intet veta, och deras varnande exempel blifva för alltid okända. De personliga förbindelserna med utevarande landsmän äro tydligen nu mera en af de verksamaste orsakerna till emigrationen och det dess mer, ju lifligare och ju mera omtalade dessa förbindelser blifva. I det afseendet äro sålunda de under sista åren gjorda mera offentliga bemödandena att knyta svenskarne i Amerika samman med hemlandet som ett tveeggadt svärd. Gärna upprätthålla och stärka vi förbindelserna med de utflyttade, men säkerligen bidrager detta i sin mån att göra beslutet att lämna det gamla Sverige för många lättare, än det eljest skulle vara.

Vända vi oss efter detta från emigrationens orsaker till frågan om medlen att stäfja den, så är utan vidare klart, att de senare måste bestå uti undanrödjandet af de förra. Allt annat är palliativ. Att åter råda bot på de orsaker, som framkalla emigrationen, är nog i vissa fall lätt, i andra däremot mycket svårt för att ej säga omöjligt. Sålunda torde det ej vara vanskligt att finna botemedel mot den fruktan för värnplikten, som drifver en

del unge män ut. Det tordé för öfrigt gå af sig själf i den mån, som allt flere fullbordat densamma och kunna intyga, att den icke är så farlig, som man tror. Och intill dess denna riktiga opinion hinner blifva allmän, kan med skäl ifrågasättas, om ej desse harhjärtades flykt bör med lämpliga medel förhindras. De många dispenser, som af Kgl. Maj:t nu meddelas i detta fall, äro möjligen mera välvilliga än välvisa. — Hvad åter beträffar den sista utaf de tre ofvan anförda stora orsakerna till emigrationen — den dragningskraft, som de utevarande utöfva — så ligger den till större delen utanför vår räckvidd. Vi förmå intet göra därvid, på sin höjd söka framställa förhållandena, sådana de verkligen äro, och påvisa de faror, som äro förknippade med en utvandring, och för hvilka många duka under. I sammanhang härmed och för öfrigt så fort som möjligt bör det ofog, som bedrifves af emigrantvärfvare grundligen afstyras. Härvid kan pressen sin uppgift likmätigt göra en god gärning. Men i öfrigt stå vi nog tämligen maktlösa gent emot nu berörda orsak till emigrationen.

Annorlunda är det med de båda andra ofvan framhållna orsakerna — å ena sidan den starka uppströmmen inom samhället och svårigheten att tillfredsställa det växande krafvet på besutenhet och själfständig ställning, å andra jordens skuldbelastning. Dessa båda anledningar till utflyttning kunna otvifvelaktigt angripas, men svårigheterna därvid äro ej ringa. Att här djupare gå in på dessa ting förbjuder utrymmet. Hela afhandlingar kunde därom skrivas, utan att man ändock nådde till botten däraf. Blott några antydningar om de olika utvägar och medel, som synas ligga närmast till hands för att häfva de nämnda inre orsakerna till emigrationen, må här få plats.

Den uppåtgående rörelsen är i det svenska samhället utomordentligt stark, har ofvan sagts. Detta är en följd af den stora borgerliga frihet, som vårt folk sedan gammalt ägt, samt den genomgående demokratiska anda, som behärskar det, och som fått sitt uttryck icke minst uti den för alla öppna och kostnadslösa skolan. Denna lämnar fri utsikt till statens ämbeten och de högsta klasserna för alla och en hvar. Därför befolkas äfven de högre läroverken och universiteten till så stor del utaf söner från de lägre lagren i samhället. Naturligen representera desse blott

en helt liten bråkdel af alla till dessa lager hörande; massan måste stanna uti de låga ställningar, uti hvilka den är född. Men blotta möjligheten gör i detta fall, att blicken riktas uppåt och en allmän sträfvan uppstår att nå till — om ej den högsta klassen — så dock ett steg högre på samhällsstegen. För så vidt som denna, för öfrigt under ett fritt samhällsskick helt naturliga känsla afser att på studievägen hinna upp till ämbeten och höga ställningar, är den, när den når den höjd, som den redan äger hos oss, snarare ett ondt än ett godt. Det är en ren olycka för ett samhälle, om på detta sätt öfverbyggnaden uti detsamma hotar att bli för stor. Därför må man vakta sig för att genom att göra folkskolan till bottenskola underlätta och påskynda denna förm af social omsättning. Den är redan nu väl stark i vårt land. Helt annorlunda är det med den sociala ström, som består uti att förvandla de obesutne till besutne och alltså förmedla öfvergången ur arbetarnes och tjänarnes klasser till kapitalisternas och jordägarnes. Denna rörelse uppåt, som alla de, hvilka ej kunna eller vilja klättra hela samhällsstegen uppför, d. v. s. den stora massan, med all makt vilja följa, går ej för sig så raskt och i sådan omfattning, som önskligt vore. Att utfinna medel att underlätta denna sociala omsättning, om hvilken intet annat än godt är att säga, vore att tillstoppa en af de värsta luckorna för emigrationsströmmen. Ty hvad en stor del af emigranterna genom sin utflyttning vilja vinna är just detta — en om ock anspråkslös själfständig ställning.

Helt allmänt kan som sådant medel angifvas hvarje form af sparande, hvarigenom den till 50 à 60 år hunne arbetaren eller tjänaren kunde förvärfvat sig en egen grund att stå på antingen i form af en sparpennning (lifränta) eller bättre af ett jordstycke. «Ett eget hem» i betydelsen af hus med jord, antingen så att den senare blott endels förslår för uppehållet, eller hållre så att den ensam är tillräcklig för familjens utkomst, och det icke blott för de till åren hunne arbetarne utan äfven för yngre — se där hvad vi i detta fall behöfva. Men huru genomföra ett sådant program och göra denna här och hvar pågående rörelse lika allmän, som den är allmänt åtrådd inom ifrågavarande samhällsklasser? Jord ha vi nog af i vårt land, men på hvad sätt bereda de obesutne tillfälle att förvärfva ett stycke däraf? Som svar på dessa frågor

vill jag för närvarande blott hänvisa till den lagstiftning, som man i England sedan några år tillbaka genomfört och som just nu Norge omfattat, hvilken går ut på att åt kommunerna gifva både rätt och skyldighet att inköpa hemman och uppdelade dessa i småbruk, hvilka på gynnsamma villkor upplåtas åt obemedlade. Äfven andra utvägar finnas. Men hvilka utvägar, som tillgripas för att befordra uppkomsten af ett gårdbrukarestånd, såsom det heter i Danmark, så må alltid ihågkommas, att de endast då kunna varaktigt leda till åsyftadt resultat, om man samtidigt kan lära desse småbrukare att bättre sköta sig och sitt, än hvad massan af nuvarande smärre jordbrukare göra. Ty därförutan skapar man endast ett jordbruksproletariat till olycka både för vederbörande själfve och för landet. Men en bättre och framför allt efter hvarje orts särskilda förhållanden rätt afpassad skötsel af jorden skall sannolikt lättare åstadkommas inom denna nya klass af jordbrukare än med de nuvarande, som åtminstone norr om Skåne helst vilja sköta sina gårdar såsom fäderna gjort utan tanke på något nytt och bättre.

Ehuru ingalunda lätt att praktiskt genomföra, är dock det nu berörda medlet mot emigrationen i sig själf enkelt och klart. Så är ej fallet med de utvägar, som kunna tillgripas för att råda bot på den sista af de stora orsaker, som drifva till emigration, nämligen jordens skuldsättning. Ty då det ej är att tänka på att angripa denna kräfte på vårt jordbrukarestånd och på jordbruket i dess rot, den obegränsade lika arfsrätten, så återstå endast medel, som i andra och tredje hand kunna tänkas verksamma. Närmast till hands ligger härvid att sätta en lagstadgad gräns för (utmättningsbar) inteckning i jordegendom t. ex. vid 40 % af taxeringsvärdet. Visserligen lär från privatekonomisk synpunkt detta betraktas som ett ingrepp i äganderätten. Men högre än denna rätt står statens och det allmännas fordran att i jorden äga ett skatteobjekt, som icke får omintetgöras genom jordröntans totala skiljande från besittningen, hvilket sker, då den förra helt går till skuldräntor och utländska kreditorer. Ett annat mera indirekt sätt att hindra detta onda torde vara jordens styckning i småbruk, ty efter allt att döma äro de helt små jordbruken relativt minst belastade med intecknad gäld. Och detta sannolikt därför, att de

ej i samma grad utsättas för skuldbelastning vid arfskifte som de större gårdarne — helt enkelt emedan de äro mindre lämpliga som pantobjekt. Slutligen är äfven här en bättre skötsel af jord och kreatur m. m. en väg ut ur svårigheterna. Ty därigenom ökas utsikterna för hvarje generation att afplana den skuld, som den vid gårdens mottagande pålagt densamma. En ständigt fortskridande utveckling och förbättring af jordbruket med allt hvad därtill hör, kreaturs- och trädgårdsskötsel m. m., är den första förutsättningen för att hålla folket kvar på landsbygden och därmed ock att hämma emigrationens värsta flöden.

Utom och jämte nu behandlade objektiva, d. v. s. i yttre förhållanden grundade anledningar till emigrationen finnas emellertid äfven rent subjektiva, d. v. s. på föreställningar och meningar beroende sådana. För så vidt som dessa äro blott personliga och omfattas endast af en eller annan individ äro de lika litet som enskilda objektiva orsaker till emigration, ss. betalningsinställelse o. likn., något att fästa sig vid. Men uppträda de såsom mer eller mindre allmänna massföreställningar; så äro de visserligen att beakta. Och i någon mån synes det verkligen vara fallet här. En sådan, som det tyckes, rätt gängse föreställning hos de unge ogifta männen är förhoppningen att i Amerika kunna fullborda den sociala cirkulationen och nå upp till herrskapsklassen. Denna önskan är uppvuxen från den allmänna grund till emigrationen, som vi ofvan skildrat, sträfvandet hos de obesutne att på äldre dagar få en själfständig ställning. Men den går längre och uppbäres utom af det nämnda allmänna sträfvandet af en viss lust till äfventyr och lek med lyckan. I sådan gestalt har denna åtrå djupa rötter i det förgångna och vårt folks hela skaplynne. Det torde därför vara svårt att stäfja detta hos mången ungdom rådande begär att försöka sig i världen och i ett slag gripa lyckan och blifva rik man och herre.

Annorlunda är det med en annan, såsom det tyckes, äfven rätt allmän mening, den nämligen, att det är så illa beställdt i Sverige i jämförelse med hvad det är i andra länder och särskildt i Amerika. Svensken har, som bekant, en mestadels mycket stor beundran och svaghet för allt utländskt. Understödes så

denna af föreställningen om, att det i allmänhet är illa vulet här hemma i politiskt och socialt afseende, så sjunker lätt den eljest så naturliga hemkänslan och fosterlandskärleken till nollpunkten, och beslutet att lämna landet växer som mogen frukt af dessa stämningar. Och en dylik föreställning tyckes icke vara ovanlig. Detta är ej heller så underligt, om man betänker den snart sagdt stående termen «om Sveriges efterblifvenhet i politiskt och socialt afseende», som inom en del af pressen alltjämt repeteras. Nästan med nödvändighet, kan man säga, måste häraf mängden af okritiska läsare suggereras till ovilja och förakt för det egna landet med häraf följande lust att lämna det, Lyckligtvis kan ändring härutinnan lätt ske. Därtill kräfvades blott, att pressen med större känsla af ansvar, än hvad nu ofta är fallet, utöfvar sin kritik af bestående förhållanden. Man kan skarpt angripa, hvad man anser behöfva reformeras, och därvid äfven anföra utländska inrättningar till efterföljd, utan att dock lämna den nationella grunden och utan att tillgripa dessa lika orättvisa som osanna allmänt nedsättande omdömen om vårt land. Det förhåller sig nämligen med dessa nedsättande omdömen om det egna landet under samtidigt lofprisande af andra alldeles som med det stundom förekommande förhålligandet af förgångna tider i jämförelse med den närvarande. Det ena som det andra grundar sig uteslutande på — okunnighet. Så är det nu med detta tal om Sveriges efterblifvenhet i politiskt och socialt afseende. Det beror endast på okunnighet å ena sidan om den egenartade utveckling, som vårt folk så i ena som andra afseendet fullbordat — och som vetenskapligt sedt är långt öfverlägsen den, som flertalet andra folk genomgått — å andra om totaliteten af inrättningar och lagar i Sverige och i andra länder. Vanligen stirrar sig vederbörande kritiker blind på en detalj, som han finner sämre hos oss än annorstädes, och generaliserar så sitt omdöme. Han må blott skärskåda samtliga institutioner, och omdömet skall bli ett helt annat, ty uti intet land i världen är den enskilde i stort sedt mindre bunden af statens och det allmännas, i form af lagar eller äfven opinioner, makt och välde än i Sverige. Och det är dock i sista hand detta — att icke för mycket administreras och kommenderas, samt å andra sidan att i administration och

rättskipning hederlighet och opartiskhet råda — som är den rätta måttstocken på samhällsskicket och den viktigaste förutsättningen för de enskildes trefnad.

Ehuru de nu berörda subjektiva anledningarna till emigrationen på intet sätt ha den betydelse som de först behandlade objektiva, har jag dock velat erinra äfven om dem, emedan de åtminstone delvis lätt kunna häfvas. Ty intet bör försummas, som kan bidra till att hämma den nu alldeles för starka emigrationsfloden.

Om Beboelsesforhold og Arbejderboliger i København.

Ved

Kontorchef **Cordt Trap.**

Vor Hovedstad er en gammel By med en gammel Historie, men det København, som nu staar, er for Størstedelen af nyere Oprindelse. Af Betydning er det her navnlig, at Byen blev hærget af to mægtige Ildebrande i 1728 og 1795 og af Bombardementet i 1807. Det er ikke meget af Hovedstaden, der har overlevet disse Katastrofer. Som Bydele fra ældre Perioder kan nævnes Kristianshavn og Nyboder, der jo ogsaa ved deres Ydre bærer Præg af den ældre Oprindelse.

Om en regelmæssig københavnsk Beboelsesstatistik kan man først tale fra 1880, men statistiske Oplysninger om dette Forhold kan dog føres længere tilbage i Tiden, nemlig til Folketællingerne af 1850, 1855 og 1860. Ved den første af de derpaa rettede Undersøgelser fastslog man for Byens enkelte Gader og Kvarterer Beboertallet i Forhold til det bebyggede Areal (Gaarden iberegnet). Undersøgelsen viste en slem Overbefolkning i en Del af Byens Gader (5 Gader havde endog over 16 Personer pr 100 □ Alen bebygget Areal), og Tabelværket udpillede yderligere som lidet lyste-lige Exempler nogle af de stærkest overbefolkede Ejendomme, hvoraf vi nævne 4 Huse med henholdsvis 32,5, 38,4, 39,4 og 45,2 Personer pr 100 □ Alen bebygget Areal, Gaardsrummet stadig medregnet. Vel viser de to følgende Undersøgelser nogen Fremgang, der navnlig syntes mærkbar i Tidsrummet 1850—55 og her

væsenlig maa tilskrives de Forholdsregler til Forbedring af Boligforholdene, som blev foretagne under og kort efter Koleraepidemien i 1853. Men Redegørelsen for 1860 udtaler dog, at der i det nævnte Aar endnu findes ikke faa Bygninger, i hvilke Befolkningen i den Grad er sammenpakket i snævre, mørke og usunde Boliger, at dette ikke kan være uden de betænkeligste Følger i sanitær Henseende for Hovedstaden i Almindelighed og disse Huses Beboere i Særdeleshed. En anden Ulempe ved de davarende Beboelsesforhold var den udbredte Kælderbeboelse. Naar man undtager Nyboder og Citadellet, hvor slet ingen Kældere fandtes, udgjorde Kælderbeboerne i 1860 8,6 pCt og Side- og Baghusbeboerne 23,4 pct af Befolkningen.

Men, som sagt, en regelmæssig københavnsk Beboelsesstatistik har man først fra 1880, da Hovedstaden overtog Bearbejdelsen af sit eget Folketællingsmateriale og sørgede for, at der paa Folketællingslisterne blev indsat særlige Forespørgselsrubrikker om Lejlighedernes Værelseantal og Huslejens Størrelse, og ved de følgende københavnske Folketællinger udgik der sammen med Folketællingslisterne selvstændige Beboelses- og Huslejeskemaer. Den særlige københavnske Statistik, derunder ogsaa Beboelsesstatistiken, udvikledes efterhaanden og omfattede til Exempel i 1901 foruden Hovedstaden med samtlige i 1901 og 1902 indlemmede Distrikter tillige Frederiksberg og Gentofte-Ordruk. Denne Udvikelse har navnlig for Beboelsesstatistiken haft megen Betydning, da København og omgivende Kommuner under Samfærdselsmidlernes stærke Udvikling mere og mere er kommet til at udgøre et samlet, af kommunale Inddelinger uafhængigt Beboelseslag, et »greater Copenhagen».

Udenfor Enkelthusstandene staar Fællesbeboerne (Hospitaler, Fattiganstalter, Kaserner, Hoteller m. m.); af den samlede Befolkning udgjorde de 3,8 pCt i København, noget mindre i de tilstødende Kommuner eller Distrikter.

Antallet af beboede Lejligheder, der falder sammen med Antallet af Husstande i det gamle København, som vi kalder Hovedstaden uden de indlemmede Distrikter, er fra 1880—1901 voxet fra c. 54,000 til c. 92,000. Med de indlemmede Distrikter stiger Tallet til over 100,000, medens der i Frederiksberg og Gentofte-Ordruk var mellem 21,000 og 22,000 Lejligheder.

Den københavnske Beboelsesstatistik giver os blandt andet Midlerne i Hænde til at følge Forskydningerne i Lejlighedernes Værelseantal. Denne fremgaar for det gamle København, for hvilket Oplysningerne kunne søges længst tilbage i Tiden, af nedestaaende:

TABEL a.

	1901	1895	1880
	pCt.	pCt.	pCt.
Lejligheder paa 1 Værelse	13,2	13,3	16,8
— - 2 Værelser	41,0	40,2	32,9
— - 3 —	17,1	16,7	31,3
— - 4 —	14,5	13,9	
— - 5—7 —	11,6	12,9	14,3
— - 8 — og derover	2,6	3,0	4,7
	100,0	100,0	100,0

Det mest iøjnefaldende ved Udviklingen fra 1880—95 er den betydelige Opgang i Toværelseslejlighederne, der opvejes ved en stærk Nedgang saavel for de mindste som for de store Lejligheder (dem paa 1 Værelse og paa 5 Værelser eller derover), medens Boliger af Mellemstørrelse omtrent har hævdet deres Plads. Toværelseslejlighederne udgør i 1895 af samtlige Lejligheder over $\frac{2}{3}$. Sammenligner man endvidere Aarene 1895 og 1901 er der Opgang baade for Toværelseslejligheder og for Tre- og Fireværelseslejligheder, men betydelig Nedgang for de store Lejligheder.

Til sidstnævnte er der forskellige medvirkende Aarsager, men navnlig kommer det i Betragtning, at en Del store Lejligheder er forsvundne i det gamle København ved Omdannelsen til Forretningsbrug, og at der har fundet en betydelig Udvandring Sted af de i økonomisk Henseende velstillede Befolkningslag til Gentofte-Ordrup Kommune, hvor de store Lejligheder, navnlig i Villabygninger til 1 Familie, er overordentlig stærkt repræsenterede.

En ganske ejendommelig Udvikling har fundet Sted i den tilstødende Frederiksberg Kommune, væsenlig som Følge af den nye frederiksbergske Byggeslov af 11te April 1890, hvorefter det Areal, som det er tilladt at bebygge, blev reduceret efter et vist med Etagernes stigende Forhold, naar der i en Beboelsesbygning over 2 Etagers Højde indrettedes mere end to Beboelseslejligheder med en Gulvflade under 120 □ Alen. Denne Lov, der altsaa gjorde

det mere byrdefuldt at indrette smaa Lejligheder i høje Bygninger, traadte i Kraft i Begyndelsen af 1892 og standsede saa godt som fuldstændig Indretningen af Toværelerslejligheder, medens Treværelerslejlighedernes Tilvæxt fik fornyet Opsving, og denne Bevægelse er i Hovedsagen fortsat i Perioden mellem de to sidste Folketællinger.

Inddrager vi nu under Undersøgelsen foruden det gamle København tillige Frederiksberg og den Del af de indlemmede Distrikter, for hvilke Oplysninger om Boligforholdene haves baade for 1895 og 1901, fremkommer følgende Resultat.

TABEL b.

	1901		1895	
	Antal	pCt.	Antal	pCt.
Lejligheder paa 1 Værelse	13655	11,7	12078	12,1
— - 2 Værelser	46195	39,5	40170	40,3
— - 3—4 —	39124	33,5	30822	30,9
— - 5—7 —	14680	12,7	13403	13,5
— - 8 — og derover	3214	2,7	3218	3,2
	<u>116868</u>	<u>100,0</u>	<u>99691</u>	<u>100,0</u>

Procenttallet for Toværelerslejligheder er gaet noget ned, men steget betydeligt for Tre- og Fireværelerslejligheder, hvilket viser, at Udviklingens Tyngdepunkt, der fra 1880—95 laa i en Forskydning mellem Et- og Toværelerslejligheder, nu begynder at flytte sig længere opad fra To- til Tre- og Fireværelerslejligheder. Dette viser saaledes i det hele hen paa en gunstig Udvikling i de københavnske Beboelsesforhold. En Række Aarsager har medvirket hertil, saaledes har de lokale Forhold navnlig efter Voldenes Nedrivning ikke afgivet kunstige Skranker for Bebyggelsen, ligesom Grundbesiddelsen kun i ringe Omfang er samlet hos enkelte Privatpersoner eller Selskaber; medens den stærke Udvikling af Samfærdselsmidlerne i høj Grad har bidraget til Byens Spredning. Hertil kommer saa endvidere de brede Befolkningslags ved den højere Arbejdsløn forøgede Købeevne, og i de senere Aar endelig Dannelsen af gensidige Arbejderbyggeforeninger, der er fremskyndet ved Loven af 26 Februar 1898 om billige Statslaan til Arbejderboliger. Disse Foreningers Huse ligger hovedsagelig i Dele af de indlemmede Distrikter, der ikke ere medtagne i oven-

staaende Tabel, og Bevægelsen til Gunst for Tre- og Fireværelseslejligheder er altsaa endnu noget større end ovenstaaende Tal viser.

En Husstands Gennemsnitsstørrelse udgør i København (med Valby og Brøndshøj) 3,80, i Frederiksberg 4,0, i Sundbyerne 4,13 og i Gentofte-Ordrup 4,39 Personer. For Frederiksbergs og navnlig Gentofte-Ordrups Vedkommende er det for en Del det større Tyndehold, der bringer Gennemsnittallet højere op end i København, medens det i Sundbyerne er selve Familiens Størrelse, der gør Udslaget.

Beregner man det gennemsnitlige Antal Personer, der falder paa de forskellige Lejlighedsgrupper, viser det sig, at dette stiger med Lejlighedernes Værelseantal. Saaledes kommer der i København 2,09 Personer paa en Etværelseslejlighed, men 6,87 Personer paa en Lejlighed paa 8 Værelser eller derover. For Et-, To- og Treværelseslejlighederne viser nedenstaaende Tabel de enkelte Kombinationer af Beboere.

TABEL c.

København med Valby—Brøndshøj	Antal Lejligheder med														
	1 Beb.	2 Beb.	3 Beb.	4 Beb.	5 Beb.	6 Beb.	7 Beb.	8 Beb.	9 Beb.	10 Beb.	11 Beb.	12 Beb.	13 Beb.	14 Beb.	15 Beb.
Et-Værelseslejligheder	5949	2917	1518	922	522	259	120	46	17	6	1	1	1	»	»
To- —	3762	9596	8803	6615	4546	2680	1580	808	339	135	45	11	6	»	»
Tre- —	681	2658	3700	3125	2485	1731	1160	597	317	143	54	14	6	»	1

Af Tabellen ses det, at Antallet af Etværelseslejligheder med mindst 4 Personer udgør 1895, der huser 9309 Personer, ja at enkelte Etværelseslejligheder endog har 10, 11, 12 eller 13 Beboere. Tallet paa Lejligheder i Hovedstaden, hvor der er 4 Personer om at dele et Værelse, udgør 3260 med 21,140 Beboere, 5,83 pCt af den i Enkeltlejligheder boende Befolkning.

Gaar man endelig over til at undersøge Bevægelsen med Hensyn til de overbefolkede Lejligheder, hvortil man i alt Fald tør regne Et- og Toværelseslejligheder med 8 Beboere eller derover, ses den for nævnte Lejligheds Vedkommende af nedenstaaende Tabel, der omfatter det gamle København.

TABEL d.

	Antal Lejligheder	Samlet Antal Beboere	pCt. af Befolkningen i Enkeltlejligheder
1880	595	5.337	—
1885	795	7.131	2,67
1890	1155	9.783	3,28
1895	1298	11.040	3,44
1901	1353	11.642	3,36

Medens der i de sidste Aartier, hvor Befolkningens Boligforhold har kunnet følges ad regelmæssig statistisk Vej, i det hele og store har været en udpræget gunstig Bevægelse fra Et- henimod To- og i de senere Aar Treværelseslejligheder, er der gennem Firserne og den første Halvdel af Halvfemserne gaaet en Understrøm i modsat Retning for de overbefolkede Boligers Vedkommende, der giver sig tilkende i stigende Procenttal for disse Lejligheders Beboere, en Bevægelse, der mellem de to sidste Folketællinger dog er afløst af en lille Fremgang.

En af de mørke Sider ved de store Byers Beboelsesforhold er det udbredte Logerendehold i private Familier. I forskellige Storstæder, navnlig i Storbritanien, har man oprettet store og gode Bygninger til Optagelse af Logerende. I London er der saaledes indrettet tidssvarende Logishuse saavel af Kommunen som ad privat Vej; blandt de sidstnævnte maa med Berømmelse nævnes de paladsagtige, »Rowtonhouses». Af saadanne Bestræbelser kender vi kun lidet i København. Nævnes skal dog det for nylig for Borgerrepræsentationen fremsatte Forslag om Oprettelse af et kommunalt Logishus, væsenlig for Enkemænd og Enker, noget i Lighed med det »glasgow'ske family home», men gennemførelsen af denne Plan er dog stillet i Bero til bedre økonomiske Tider for Kommunen. I København (med Sundbyerne) stiller Forholdet sig saaledes, at af 100.954 beboede Lejligheder havde ikke færre end 15.213 Logerende, og disses Antal udgjorde 22.930, eller 5,9 pCt af den privatboende Befolkning. Om Logerendeholdets Hyppighed indenfor de enkelte Lejlighedsgrupper vil nogle Oplysninger findes i nedenstaaende Tabel, der omfatter København med samtlige indlemmede Distrikter. Omtrent $\frac{1}{4}$ af Husstandene i Tre- og Fireværelseslejlighederne og $\frac{1}{11}$ i Toværelseslejlighederne havde Lo-

gerende, ja selv blandt Etværelseslejligheder fandtes der et ikke helt lille Antal, nemlig 334 med 1 eller flere Logerende.

TABEL e.

Lejligheder med	1 Værelse	2 Værelser	3 Værelser	4 Værelser	5-7 Værelser	8 Værelser og derover	Uangivet Antal Værelser og Lejl. i Gaarde	Ialt
1 Logerende	288	3214	3220	2585	1259	151	27	10744
2 —	42	518	873	1035	527	51	5	3051
3 —	3	86	163	276	215	35	5	783
4 eller flere —	1	20	62	108	226	212	6	635

I den københavnske Beboelsesstatistik af 1901 har man indført en Deling af de forskellige Lejlighedsgrupper, eftersom en Mand eller Kvinde var henholdsvis Husfader eller Husmoder. I Undersøgelsen taler man for Kortheds Skyld om mandlige og kvindelige Husstande. Resultaterne af denne Undersøgelse findes i Tabelværk N:o 13 til Københavns Statistik, hvoraf det blandt andet fremgaar, at medens Etværelseslejlighederne for den større Del (henimod $\frac{3}{5}$) beboes af kvindelige Husstande, er Forholdet for Toværelseslejligheder og opad vidt forskelligt derfra, i det for samtlige Grupper kun mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{5}$ af Lejlighederne indehaves af Kvinder. Det ses endvidere, at for Husstande med det samme Persontal er de kvindelige Husstande meget stærkere repræsenterede i Etværelseslejligheder end i de højere Lejlighedsgrupper, hvilket jo kun nærmere belyser det Forhold, som paa Forhaand maatte anses for givet, at indenfor Arbejderklassen og dermed ligestillede Befolkningslag maa de kvindelige Husstande, paa Grund af Kvindernes lavere Arbejds løn, nøjes med ringere Lejligheder end de Husstande, der som Forsørger har en Husfader.

Den københavnske Statistik søger Oplysninger om Lejlighedernes Beliggenhed i Forhus, Mellem- og Baghus, samt Etager. I 1901 laa af Beboelseslejlighederne i det gamle København 3,1 pCt. i Kælderen, 18,0 pCt. i Stuen, 58,9 pCt. paa 1ste till 3dje Sal og 20,0 pCt. paa 4de til 5te Sal. Altsaa udgør 4de og 5te Sals Lejlighederne et vigtigt Led i den københavnske Beboelse, medens derimod Kælderlejlighederne indtager en beskednen og stadig mere tilbageskudt Plads, i det de fra 1880—1901 har været i stadig

Nedgang fra 4,6 til 3,1 pCt. Af Lejlighederne i det gamle København var 81,7 pCt. Forhus-, 18,3 pCt. Mellem- og Baghuslejligheder.

I Lejestatistiken skelner man mellem Beboelseslejligheder, blandede Lejligheder og rene Forretningslokaler. I 1901 er den samlede helaarlige Leje for de 3 Grupper af Lejligheder beregnet til henholdsvis 29,7, 6,9 og 20,8 Millioner Kroner eller tilsammen 57,4 Millioner Kroner.

Af en Beregning omfattende samtlige københavnske Beboelseslejligheder fremgik det, at i 1901 kostede en Etværerslejlighed med selvstændig Køkken i Halvaarsleje 60 Kr., en Toværerslejlighed 103 Kr., en Treværerslejlighed 156 Kr. og en Fireværerslejlighed 195 Kr.

Medens der fra 1890—95 væsenlig havde været Stagnation i alle Lejepriser, viste Undersøgelsen fra 1895—1901 en Opgang for alle Grupper af Lejligheder, om end i ulige Maal. Den største Stigning var der for Toværerslejligheder, hvor Stigningen udgjorde 21,7 pCt. Tilvækstprocenten aftager derefter opad indtil Femværerslejligheder, hvor den udgør 5,5 pCt. og er for de større Boliger atter stigende. Til Hævningen i Lejeniveauet har utvivlsomt bidraget baade det stærke økonomiske Opsving, der karakteriserer Slutningen af Halvfemserne, og en betydelig Nedgang i Antallet af ledige Lejligheder. At Prisstigningen særlig har kastet sig over de smaa Lejligheder, maa rimeligvis forklares ved, at Nedgangen i Antallet af ledige Lejligheder her havde været størst — til Tider havde der for Toværerslejligheder været en ligefrem Bolignød — og at Lejligheder af Mellemstørrelse i højere Grad er paa faste Hænder end de smaa Lejligheder, der hyppigere skifter Beboere, og med Hensyn til hvilke Loven om Efterspørgsel og Udbud kan gøre sig gældende med større Styrke.

Det viser sig, at Prisstigningen for Toværerslejligheder har været betydelig større i Forstadsgaderne end i de fattigere Gader i den indre By. For 512 Toværerslejligheder i 4 Arbejdgader i den indre By betaltes der i 1901 en halvaarlig Gennemsnitsleje af 94 Kr. mod 86,7 Kr. for 513 Lejligheder i de samme Gader i 1895, for 1080 Toværerslejligheder i et Udvalg af Forstadsgader i 1901 101,4 Kr. mod 78,4 Kr. for 1025 Lejligheder i 1895. Dette svarer til en Prisstigning paa henholdsvis 8,4 pCt. for Gader i den

indre By, mod 29,3 pCt for Forstadsgader. Gaar man til en ny Gade som Jægersborggade, hvor Værelsebestanden for en stor Del er tilkommet mellem de to sidste Folketællinger, var Prisstigningen endnu større, nemlig 33,4 pCt.

Efter nu i Korthed at have behandlet de københavnske Boligforhold i Almindelighed, skal jeg med nogle Ord omtale de forskelligeartede Bestræbelser, der har været udfoldet i Hovedstaden for Forbedring af Boligforholdene for de arbejdende Klasser.

Som et aarhundrede gammelt Foretagende af denne Art kan nævnes Nyboder, der jo, foruden at huse Flaadens faste Personale, tillige indeholder Boliger for den til Orlogsværftet knyttede Arbejdsstyrke. Men særlig har der i den sidste Halvdel af det 19de Aarhundrede været øvet en rig Virksomhed paa dette Omraade. Saaledes stiftedes i 1851 »Aktieselskabet til Opførelse af Boliger for Arbejderklassen», der paa Kristianshavn opførte 3 større Bygninger, og i 1853 gav den store Koleraepidemi og de Brøst, som den aabenbarede i københavnske Behoelsesforhold, Anledning til Stiftelsen af »Lægeforeningens Boliger», der efter forskellige senere Udvidelser ved Folketællingen 1901 havde 709 Lejligheder med 2260 Beboere. Til Foretagendet er knyttet Badeanstalt, Forbrugsforening, Asyl m. m. Et andet endnu større Foretagende var »Arbejdernes Byggeforening» grundlagt i 1865, der takket være en sindrig Forbindelse mellem Sparevirksomhed og Lodtrækning bød Arbejderstanden overkommelige Vilkaar for Erhvervelsen af eget Hus. De af Foreningen opførte Huse indeholder for største Delen to Etager med Toværelseslejligheder og Køkken samt en Kvist, der undertagelsesvis er beboet. I 1902 havde Foreningen bortloddet 1225 Huse for en Værdi af 9.680.000 Kr. De nævnte Huse rummede en Befolkning paa over 9000 Personer. Dette Foretagende er i sin videre Udvikling dog nok saa meget kommet den mindre Middelfstand som den egentlige Arbejderklasse til Gode.

Til de to nævnte Foreninger sluttede sig omtrent i Tiaaret efter den anden slesvigske Krig en Række andre Byggeforetagender af velgørende Karakter, hvoraf her kan nævnes Arbejderboliger, opførte af Det Classenske Fideikommis, af Arbejderforeningen af 1860, Kristianshavns Understøttelsesforenings Arbejderboliger, Bygninger opførte af Foreningen for Alderdomsfriboliger, Arbejderbo-

ligerne af 1865 og Frederiksberg Arbejderhjem. Efter 1875 paafulgte nu en Periode, der ikke som den foregaaende udmærkede sig ved filantropiske Arbejderbyggeføretagender, men som dog betegnede et stort Fremskridt for Arbejderbeboelsen ved den stærke Forskydning fra Et- til Toværelseslejligheder, der nøjere kunde følges gennem den i 1880 paabegyndte kommunale Boligstatistik, saaledes som det allerede tidligere er vist. Men Fremskridtet grundedes nu væsenlig paa Arbejdernes højere Købeevne og de større Krav, som de derved kunde stille til Indretningen af deres Boliger.

Ved en efter Folketællingslisterne af 1895 foretagen Undersøgelse, som omfattede forskellige, væsenlig af Arbejdere beboede københavnske Roder, viste det sig, at $\frac{2}{3}$ af de gifte Arbejderfamilier boede i Toværelseslejligheder, medens der paa Etværelseslejligheder faldt omtrent $\frac{1}{7}$ og paa Tre- og Fireværelseslejligheder omtrent $\frac{1}{5}$ af de nævnte Familier ¹⁾.

En ny Impuls fik Arbejderboligsagen ved Loven af 26 Februar 1898 om billige Statslaan (3 pCt. Rente og 1 pCt. Afdrag) til Opførelse af gode og sunde Arbejderboliger. Omtrent paa denne Tid intraadte der en overordentlig Knaphed paa Boligrum. Antallet af ledige Lejligheder, som i 1890 havde udgjort 3091, i 1895: 2083, var i 1898 sunket til 540 og i 1899 till 478. Under disse Forhold kunde Husejerne vælge og vrage deres Lejere, og for Familier med mange Børn blev det en saare vanskelig Tid. Der dannede sig da i Brøndshøj, Valby, Sundbyerne og Frederiksberg Byggeselskaber, der opnaaede billige Statslaan mod Opfyldelse af de stillede Betingelser, hvortil hørte Medlemmernes solidariske Ansvar. Disse Foreninger opførte i de angivne Distrikter eller Kommuner Smaahuse, beliggende under sunde og gode Omgivelser og omgivne af Haver; i nogle af Foreningerne indeholdt Husene kun Lejligheder for Medlemmerne selv, i andre tillige 1 eller 2 Boliger til Udleje. Men da Bevægelsen først var rejst ved Hjælp af de billige Statslaan, grundlagdes der ogsaa andre Bygge-

¹⁾ Om Aldersfordelingen af Børn indenfor københavnske Lejligheder, ordnede efter Værelseantal. Ved Cordt Trap. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1899 pag. 109 ff. Jahrbücher f. Nationalökonomi 1899 18 Bind p. 185 ff.

foretagender, væsenlig efter samme Mønster, men uden Statshjælp, af hvilke nogle allerede havde beboede Lejligheder ved Folketællingen 1901. Alle disse nye Byggeforeninger har Gæmsidigheds Karakter, idet de økonomisk set bæres af Medlemmernes fælles solidariske Ansvar, og i dem alle er der i større eller mindre Omfang i den periodiske Pengeydelse, som Medlemmerne maa afse som Husleje, indbefattet et Afdrag, bestemt til efterhaanden at gøre dem til Ejere af deres eget Hus. Af saadanne nye Byggeforeninger navnes eksempelvis »Frederiksberg Arbejderes Byggeforening», i Sundbyerne »Godthaab» og »Fremad», i Brøndshøj »Enighed», i Valby »Kløverbladet», »Venners Hjem», »Valby Arbejderes Byggeforening» og »Valby og Omegns Byggeforening», i Husum »Quinto», i Taarnby »Orlogsværftets Arbejderes Byggeforening» og i Lyngby »Belysningsfunktionærenes Byggeforening».

For at belyse Omfanget af den Byggevirksomhed paa Arbejderboligernes Omraade, der ligger udenfor den almindelige Opførelse af Lejehuse i Spekulationsøjemed og som enten skyldes filantropiske Formaal eller en Samvirken fra Arbejdernes egen Side, har man i nedensaaende Tabel med Forholdene i 1901 for Øje sammenstillet forskellige Grupper af Lejligheder, delte efter om de havde 1, 2, 3 eller 4 Værelser. Gruppe I omfatter Arbejdernes Byggeforening, der ved sin Virksomheds Omfang og Karakter indtager en Særstilling; Gruppe II alle de gamle Foretagender af velgørende Karakter, Gruppe III de efter Loven af 1898 grundede nye gensidige Byggeforeninger, Gruppe IV Boliger opførte af Arbejdsgivere for deres Arbejdere, en Klasse af Arbejderboliger, der i København og Nabokommuner ikke har spillet nogen betydeligere Rolle, Gruppe V Statens Nyboder. Tabellen omfatter kun beboede Lejligheder.

TABEL f.

Lejligheder med	Arbejderboliger						I—V tilsammen	Det samlede Antal 1—4 Værelser Lejligheder i København med de 3 indlemmede Distrikter og Frederiksberg
	I	II	III	IV	V			
1 Værelse	»	749	9	18	»	776	13654	
2 Værelser	2110	931	92	122	404	3659	46747	
3 —	291	133	330	40	25	819	21793	
4 —	2	6	159	16	127	310	18387	
Tilsammen	2403	1819	590	196	556	5564	100581	

Antallet af Arbejderboliger, tilhørende de under I—V indbefattede Foreninger eller Institutioner udgør altsaa 5564, der fordeles sig paa Et-, To-, Tre- og Fireværelseslejligheder med henholdsvis 776, 3659, 819 og 310. Grupperne I—V omfatter ialt c. 5 1/2 pCt. af alle beboede Et- til Fireværelseslejligheder i København og nærmeste Nabokommuner. Fordelingen mellem de enkelte Grupper af Lejligheder er omtrent den samme, som den føromtalte Undersøgelse udviste for de gifte Arbejderfamilier i 1895. Men iøjnefaldende er den overordentlig betydelige Forskel i Lejlighedernes Fordeling efter Værelseantal for Grupperne II og III, omfattende henholdsvis alle de gamle velgørende Foretagender og de nye af gensidige Foreninger opførte Arbejderboliger, saaledes som den procentvis udtrykkes i nedenstaaende Tal.

Lejligheder paa	Gruppe II pCt.	Gruppe III pCt.
1 Værelse	41,2	1,5
2 Værelser	51,2	15,6
3 —	7,3	55,9
4 —	0,3	27,0

Ved Sammenligning mellem disse Procenttal maa det vel fastholdes, at de ældre Foretagender i alt Fald for en stor Del er grundlagte for at afhjælpe en Bolignød og bestemte for de mindst velstillede Dele af Arbejderklassen, men paa den anden Side nøjes med Lejepriser, der tildels ligger langt under det almindelige Prisniveau, medens de nye Foretagender derimod snarere er Pionerer, beregnede paa at skaffe den gunstigere stillede og forsynligere Del af Arbejderstanden bedre og sundere Boligforhold, end hidtil har kunnet blive den til Del; men ved Siden heraf belyser Tallene, naar de sammenholdes med den almindelige Boligstatistik, et Stykke Samfundsudvikling fra ringere til bedre Boligforhold for Arbejderklassen.

Nedenstaaende lille Tabel angiver Antallet af Beboere i de enkelte Særgrupper af Lejligheder.

TABEL q.

I Lejligheder med	I	II	III	IV	V	I-V tilsammen				
1 Værelse	»	1539	15	34	»	1588				
2 Værelser	9060	3633	383	562	1201	19090				
3 »							633	1637	200	125
4 »										
Tilsammen	9060	5838	2838	885	2057	20678				

Arbejdernes Byggeforening huser altsaa som allerede nævnt en Befolkning paa lidt over 9000 Beboere, de gamle velgørende Foreninger henimod 6000 Beboere, de nye gensidige Foreninger omtrent Halvdelen af dette Tal, medens 885 og 2057 Beboere falder henholdsvis paa Lejligheder indrettede af Arbejdsgivere og i Statens Nyboder; Tallene for dette sidste omfatter kun Værftets Arbejdere og deres Familier.

Den britiska imperialismen.

Af

F. Oscar Lagerstedt.

I.

Imperial Federation.

»Vi hafva nått en vändpunkt i vår historia. Ett slutkapitel är lyktadt, och vi stå i begrepp att börja ett nytt. Vårt rikets framgång och vår ras' öde bero af dess inledningsord. Hvilka ord skola då inleda detta nya kapitel, som börjar med det tjugonde århundradet? Jag vågar tro, att våra landsmän redan hafva besvarat denna fråga. Jag tror, att detta nya kapitel med rätta kommer att få till rubrik »Rikets enhet». Detta är det stora verk, som skall gifva glans åt århundradets början.»

(CHAMBERLAIN ÅR 1900.)

Att England för närvarande genomgår ett kritiskt skede af sin utveckling, och att dess ledande statsmän stå inför problem, hvilkas lösning i ena eller andra riktningen kommer att blifva af oberäknelig betydelse för det britiska världsrikets framtid, därom torde väl intet tvifvel råda. Det utan jämförelse viktigaste af alla dessa problem är just det, som Englands kolonialminister kallar »rikets enhet», och det är de olika sträfvandena att lösa detta problem, som vi här gifvit det gemensamma namnet af imperialism.

Då Chamberlain för åtta år sedan ställdes i spetsen för det engelska kolonialministeriet, förelades honom samtidigt uppgiften att åvägbringa koloniernas närmande till moderlandet. Man må dock ej därför tro, att detta problem först i vår tid sysselsatt

engelska statsmän och politici. Första impulsen till en närmare sammanslutning mellan det britiska rikets olika delar daterar sig, kan man säga, 125 år tillbaka i tiden. I sin *Wealth of Nations* skrifver nämligen ADAM SMITH:

»Det finnes ej den minsta sannolikhet för, att den engelska konstitutionen på något sätt skulle lida men af en närmare förening mellan moderlandet och kolonierna. Tvärtom, denna konstitution skulle härigenom kompletteras och synes mig bristfällig utan en dylik sammanslutning. Den församling, som rådgör och besluter i frågor, som röra rikets alla delar, borde, för att kunna blifva behörigen underrättad, hafva representanter från alla dessa delar. Att en dylik union med lätthet skulle kunna upprättas, eller att svårigheter och stora dylika ej skulle möta dess bildande, vill jag ej härmed hafva sagdt. Men jag har ännu ej hört af några svårigheter, som synas mig oöfvervinneliga.»

EDMUND BURKE tog fasta på dessa ord och sammankallade en kommitté för att rådgöra om koloniernas representation i engelska parlamentet. Denna kommitté kom emellertid till den slutsatsen, att en dylik representation vore omöjlig på grund af de oöfverstigliga hinder, som afstånd och dåliga kommunikationer lade i vägen, en slutsats, som var helt naturlig på en tid, då såväl ångbåtar och järnvägar som telegraf och telefon voro okända.

Englands kolonialpolitik var på Adam Smiths och Edmund Burkes tid baserad på den imperialism — jag skulle vilja kalla den gammalimperialismen — som bedrefs af det romerska riket, en imperialism, som gick ut på underkufvandet af vidsträckta landområden, hvilka gjordes skattskyldiga och exploaterades uteslutande till förmån för moderlandet. För England såväl som för det romerska riket var denna politik olycksdiger. Det nordamerikanska frihetskriget lärde England en välförtjänt läxa och gammalimperialismen kastades skyndsamt öfver bord.

Nu följde en period af *laissez faire* i den engelska kolonialpolitiken. Det af Wilhelm III år 1695 inrättade kolonialministeriet, *Board of trade and plantation*, som vid frihetskrigets utbrott införlifvats med landtförsvarsdepartementet, ansåg man ej mödan värdt att återupplifva. Man förutsåg de större koloniernas frigörelse och gaf dem därför ej blott politisk, utan äfven handelspoli-

tisk frihet. Då Kanada eller, såsom kolonien då hette, Britiska Nordamerika i slutet på 1830-talet fordrade utvidgad själförvaltningsrätt, väckte detta visserligen till en början stark ovilja i moderlandet, men redan år 1840 beviljade engelska regeringen kanadiensernas önskningsar. År 1850 följde Kapkolonien och 1855 de australiska kolonierna Kanadas exempel.

Under denna period, som räckte ända till början af 1870-talet, betraktades kolonierna i England blott som besvärliga påhäng, och man väntade blott, att de förr eller senare skulle skilja sig från moderlandet. Ja, man ej endast väntade det, på många håll önskade man det till och med. Kolonierna kostade England årligen ansenliga summor i underhåll (år 1835 2,350,000 pund st., utgifterna för försvaret häri ej inberäknade), och det var detta, som i främsta rummet gaf anledning till tvifvel på koloniernas nytta för moderlandet. Redan år 1823 påstod HUME i underhuset, att kolonierna ej blott icke stärkte moderlandet, utan till och med försvagade det, hvarför han föreslog, att man skulle öfverlämna dem åt sig själfva. År 1830 skref sir HENRY PARNELL i sin »*Financial reform*»: »Koloniernas historia är sedan många år en lång följd af förluster och oafbrutet slöseri med statens medel. Lägger man till de förlorade millionerna enskildt kapital de hundratals millioner, hvilka anskaffats genom pålagor i England och utgifvits i kolonierna, blifva Englands af dessa senare förorsakade förluster oerhörda Det är helt enkelt vansinne att på dylikt sätt slösa med människolif och millioner för koloniernas räkning.» Parnell fordrade också, att England skulle skilja sig från Kanada, Kapkolonien, Ceylon och Mauritius. I samma riktning uttalade sig JOHN STUART MILL i sin »*Representative government*».

Denna period af den engelska kolonialpolitiken nådde sin höjdpunkt samtidigt med frihandelsrörelsen, d. v. s. under slutet af 1850- och under 1860-talet. *Free trade*-förkämparne fordrade vid det indiska upprorets utbrott rent ut, att England skulle afklippa bandet, som förenade det med kolonierna. COBDEN skref 1857: »Jag har alltid varit och är fortfarande af den åsikten, att vi sökt åstadkomma det omöjliga, då vi företogo oss att styra flera hundra tusen asiater», och JOHN BRIGHT yttrade två år se-

nare: »Det blir en lycklig dag, då England ej längre äger en enda fot jord på Asiens fastland.» Den mest radikale representanten för denna riktning var professor GOLDWIN SMITH, som till och med i Kanada personligen agiterade för denna kolonis frigörelse från England.

Denna period i Englands koloniala historia räckte ända till lord Beaconsfields dagar, då den allmänna meningen i moderlandet undergick en märkbar förändring och kolonierna ej längre betraktades som besvärliga påhäng. Beaconsfield själf drömde om ett stort världsrike, hvilket, i olikhet med det napoleonska, ej först behöfde skapas, utan endast afrundas, stärkas och organiseras. Det var mot detta mål han sträfvade, då han gjorde drottning Victoria till kejsarinna af Indien, då han försäkrade England om sjövägen till Ostindien genom det bekanta köpet af Suezkanalaktierna, och då han på Berlinkongressen och äfven före densamma skyddade Turkiet mot att upplukas af Ryssland.

Skälen till att imperialismen nu åter togs till nåder, voro många och af olika slag, men hufvudsakligen af ekonomisk natur. Åren 1850—70 styrdes England af demokratiska *little England*-principer, oberoende af hvilket parti, som stod vid stadsrodret. Ekonomiskt sedt hvilade dessa principer på frihandelsläran. År 1846 hade spannmålstullarne afskaffats; Cobdens eller de goda handelsbalansernas politik hade segrat. Kulturella och agrikulturella intressen hade ej längre något ord med i laget, det var köpmannaintressena, som uteslutande regerade.

Storbritanniens handel och industri hade vid denna tid ett försprång på femtio år framför andra nationers och åtnjöto på grund häraf så godt som monopol öfver hela världen. Hvad England ej fick med lock, togs med pock. Då Indien, en af de bästa marknadsplatserna för den engelska bomullsindustrien, på grund af att fabrikanterna i allt mer tilltagande grad förfalskade sina varor, själf började tillverka bomullstyger, skyndade sig den indiske vicekonungen, hvilken före sitt utnämmande varit ordförande i Cobdenklubben, härden för den engelska frihandelspropagandan, att strypa den indiska industrien genom att belägga råvaran med en värdetull på fem procent. Det var samma oblyga krämarpolitik, som påtvingade Kina den upprörande opiumtraktat-

ten, oaktadt den kinesiska regeringen vädjade till högsinthen och barmhärtigheten hos den engelska nationen att låta den frigöra sitt arma folk från allt det fysiska och moraliska elände, hvari opiumförbrukningen försänkt detsamma.

Manchesterdoktrinärernas drömmar, att Storbritannien för alltid skulle förblifva världens verkstad och att naturen inskränkt öfriga nationer till produktion endast af råämnen, gingo emellertid ej i uppfyllelse. De funno, att naturen mera gifmildt fördelat sina gåfvor än de själfva trott och hoppats. Främmande stater uppträdde under 1870-talet på den industriella rännarbanan och började på ett hotande sätt att kringskära Englands afsättningsområden. Samtidigt härmed visade sig frukterna af *laissez faire* i kolonialpolitiken. Koloniernas industri började emancipera sig med stora steg, och deras regeringar drogo ej i betänkande att genom skyddstullar göra gemensam sak med utlandet i den industriella kampen mot England.

Nu, då det af Manchesterskolan uppbyggda systemet började falla sönder, höjdes ett rop på en imperialistisk trust, på ett *Greater Britain*, på en närmare, såväl i statsrättsligt som i handelspolitiskt afseende enhetligt organiserad sammanslutning mellan hufvudaffären och filialerna. Det stolta fältropet *Imperium Britannicum* och Beaconsfields lysande jingopolitik, hvilken beundrats som bevis på det engelska rikets makt och kraft, voro således i verkligheten intet annat än symptomen på just raka motsatsen.

Men vid sidan af den ekonomiska själfbevarelsesdriften var det äfven andra skäl, som drefvo England i imperialismens sköte. Kommunikationsväsendets snabba utveckling började vid denna tid visa sina frukter. Rum och tid voro nu till den grad öfvervunna, att kolonierna och moderlandet bragtes närmare hvarandra än man någonsin ens vågat hoppas. Härtill kom koloniernas, särskildt de australiskas, men äfven Kanadas, storartade materiella förkofring, hvilken väckte en stolt moderskärlek till lif i England, samtidigt som den öppnade nya verksamhetsfält för moderlandets öfverflödande kapitalrikedom. Af ej mindre betydelse var, att kolonierna själfva ej ville veta af den skilsmässa, till hvilken Manchesterteorien dömt dem.

Då lord Beaconsfield år 1874 öfvertog premierministerns portfölj, lofvade han, att regeringen skulle allvarligt öfverväga frågan om koloniernas representation i moderlandet, men han blef dock aldrig i tillfälle att uppfylla detta löfte. I England har man emellertid sedan dess flitigt bearbetat den allmänna meningen, och imperialisternas förkämpar kunna hänvisa på bildandet af *Imperial Federation League*, *Imperial Institute*, *Imperial Federation (Defence) Committee* och *United Empire Trade League*, på de båda kolonialkonferenserna i London 1887 och 1902 samt på tre kommersiella rikskonferenser som resultatet af såväl moderlandets som koloniernas önskan att bygga sin politiska union på en mera solid grund genom sammanslutning i och för försvarets och handelns befrämjande.

Så mycket man än agiterat för en närmare sammanslutning mellan det britiska rikets olika delar, är man likväl långt ifrån på det klara med, huru en dylik sammanslutning skall kunna åstadkommas. En del af imperialismens förkämpar ställa den rent politiska sidan af frågan främst och ifrå för en försvarsunion, en s. k. *imperial federation*. Andra däremot yrka framför allt annat på en *commercial union*, d. v. s. en handelspolitisk förening, en britisk tullunion. Dessa båda unionsförslag ställas dels vid sidan af hvarandra — den politiska unionens förverkligande följer af sig själf förr eller senare af den handelspolitiska sammanslutningen eller tvärtom, förklarar man — dels alternativt mot hvarandra.

Den ombvälfning, som för trettio år sedan ägde rum i den allmänna meningen i England rörande koloniernas politiska och ekonomiska betydelse och ställning till moderlandet, tog sitt första uttryck år 1884, då ett antal statsmän och politici af skilda färger bildade en förening med uppgift att verka för ett fastare sammanknytande af de politiska banden mellan det britiska rikets olika delar. Föreningen fick namnet *Imperial Federation League*, och dess fundamentalprincip blef, att »ingen form af *imperial federation* får inskränka de lokala parlamentens själfbestämmanderätt i lokala frågor».

Att bildandet af I. F. L., såsom vi hädanefters för korthetens skull vilja kalla denna förening, var ett uttryck för den all-

mänt förändrade uppfattningen af den koloniala frågan bevisas bl. a. däraf, att det hälsades med odeladt bifall af nästan hela engelska pressen. Mindre allmänt utbredd var emellertid den öfvertygelsen, från hvilken I. F. L. utgick, att för åstadkommandet af en närmare sammanslutning af rikets olika delar erfordrades en reformering af den engelska författningen. Föreningens närmaste uppgift blef därför att bibringa allmänheten en dylik öfvertygelse, innan den skred till framläggandet af ett direkt förslag i federativ riktning. Man inskränkte därför att börja med sin verksamhet till kritiserande af den bestående författningen. Det var särskildt tvenne punkter i denna, som I. F. L. underkastade kritik, nämligen dels koloniernas saknad af representationsrätt vid ledandet af rikets gemensamma angelägenheter, ehuru de måste bära konsekvenserna af moderlandets beslut, och dels koloniernas frihet från all skyldighet att bidra till gäldandet af de utgifter, rikets försvar i krig och fred medförde. Den första punkten fick tjänstgöra i kolonierna, den senare i England som agitationsmedel.

De engelska skattedragarne välkomnade naturligtvis förslaget att öfverflytta en del af rikets driftskostnader på kolonierna, och sympatierna för riksförbundsidéen stego därför betydligt i England. Ginge kolonierna in på detta förslag, vore härmed också frågan om deras deltagande i riksstyrelsen afgjord. Förenta Staternas frigörelse hade lärt England, att *taxation without representation* var en omöjlighet.

Det var på grund häraf, som frågan om rikets försvar och koloniernas andel häri kom att stå främst i agitationen för *imperial federation*. Ett steg i den önskade riktningen hade redan tagits åtskilliga år före I. F. L:s bildande. Redan år 1862 beslöt engelska parlamentet att till de själfstyrande kolonierna öfverlämna omsorgen om deras eget landtförsvar, och då de nordamerikanska provinserna fem år senare sammanslöto sig till *Dominion of Canada*, indrog England också de där stationerade trupperna, och Kanada måste uppsätta en egen armé, hvarigenom moderlandet årligen inbesparade öfver 300,000 pund st. Så skedde ock år 1870, då England beviljade Kapkolonien själfstyrelse. På 1880-talet uppsatte de australiska kolonierna och Nya Seeland en armé

på 40,000 man för sina hamnars landförsvar. Uppsättandet och underhållandet af dessa koloniala arméstyrkor var redan det en anseelig lättnad för moderlandet. Men de stora, hastigt stigande utgifterna för den britiska flottan och de talrika kolstationerna buros fortfarande af England ensamt.

I. F. L:s mål var alltså en förbundsorfattning med enhetlig reglering af rikets försvar. Däremot intog föreningen en neutral ställning till sträfvandena för förverkligandet af ett riksförbund på kommersiell basis, d. v. s. ett tullförbund, en federationsform, som dels det nya *Fair Trade*-partiet, dels vissa frihandelsvänner ifrade för.

Två år efter I. F. L:s bildande, d. v. s. år 1886, konstaterade drottning Victoria i sitt trontal det stegrade intresset i moderlandet för kolonierna, hvilket tagit form i den allmänna önskan om en närmare sammanslutning, och regeringen fick samtidigt i uppdrag att inhämta koloniernas tankar i frågan. Den konservativa ministär, som just då efterträd Gladstones föga kolonivänliga regim, skyndade sig att redan samma år genom kolonialministern Stanhope utsända en rundskrifvelse till koloniernas guvernörer med uppmaning att utse delegerade till en konferens i London.

I. F. L. har tilldelat sig själf äran af att hafva gifvit upphof till denna första kolonialkonferens, men äran är af tvifvelaktig natur, ty i Stanhopes rundskrifvelse var all diskussion om *imperial federation* uttryckligen utesluten från konferensens program. De frågor, kolonialministern uppställde till behandling, rörde dels försvaret, dels befrämjandet af de kommersiella och sociala förbindelserna mellan England och kolonierna genom förbättring af post- och telegrafväsen, ordnandet af de interkoloniala handels-, sjö- och processrätterna etc.

Frågan om en handelspolitisk union var däremot ej utesluten från konferensens behandling. Den kom också på tal dels i samband med frågan om rikets försvar och som dess finansiella bakgrund, dels utan dylikt samband af rent handelspolitiska motiv.

Bland de många olika förslag, som framlades vid konferensen, förtjänar särskildt att omnämnas det, som frambars af JAN

HENDRIK HOFMEYR, den bekante ledaren af afrikanderpartiet i Kapkolonien. I ett mästerligt tal fäste Hofmeyr först uppmärksamheten på de fall, då förbindelsen med moderlandet afstängt kolonierna från möjligheten att avsluta fördelaktiga handelsfördrag med främmande stater och härigenom vållat kolonierna direkt pekuniär skada. Detta oaktadt beviljade England ej kolonierna några särskilda handelsfördelar framför andra länder. Å andra sidan påpekade han, att moderlandets flotta var otillräcklig för att kunna effektivt försvara det britiska riket och skydda dess handel, och att den absolut nödvändiga ökningen i längden ej kunde äga rum ens med hjälp af de medel, kolonierna då och då funne för godt tillskjuta. Dessa bidrag måste med tiden blifva regelbundna och förvandlas till skatter, förr eller senare medförande rösträtt för kolonierna vid afgörandet af för hela riket gemensamma angelägenheter. Som det enklaste sättet att öfvervinna alla svårigheter föreslog Hofmeyr införandet af en enhetlig rikstull på två procent af värdet af alla till *Greater Britain* från utrikes ort införda varor, och skulle denna tullinkomst användas till underhåll af den britiska flottan. Då Englands import från utom-britiska länder år 1885 värderades till 286 millioner pund st. och koloniernas till 66 millioner, skulle alltså en dylik rikstull kunna beräknas inbringa öfver 700,000 pund st. Detta förslag mottogs med gillande af de öfriga delegerade, såväl frihandlare som protektionister.

Kolonialkonferensen 1887 bildar utan tvifvel en viktig vändpunkt i den engelska kolonialpolitikens historia. Konferensen var ett påtagligt uttryck för Englands önskan att ej endast bibehålla de bestående förbindelserna med kolonierna utan jämväl söka knyta dem fastare samman. Ehuru frågan om ett riksförbund teoretiskt ej var föremål för behandling, var likväl hela konferensen i verkligheten intet annat än en storartad demonstration för *imperial federation*.

Hofmeyrs förslag stötte emellertid på starkt motstånd, hufvudsakligen i England af frihandelns förkämpar. Cobdenklubben mobiliserades för ett fälttåg mot förslaget och *Imperial Federation League* skyndade också att intaga ställning mot detsamma.

I. F. L:s egen sak, sträfvandena för en politisk sammanslutning, gjorde föga framsteg, ja, gick till och med tillbaka. Orsaken härtill var, att föreningen drog sig för att framlägga ett positivt federationsförslag, på grund hvaraf intresset för saken slappades. Äfven i kolonierna var detta fallet. I Australien trängdes för öfrigt frågan om en riksfederation åt sidan af agitationen för en partiell dylik, d. v. s. af de australiska kolonierna. I Kanada gjorde visserligen föreningens sträfvanden större framsteg, men rörelsen var här, i motsats till i moderlandet, af öfvervägande handelspolitisk natur och med protektionistisk färg. Hofmeyrs förslag mottogs därför också här med stora sympatier.

Stort men negativt inflytande på I. F. L:s verksamhet hade den irländska frågan, som vid denna tid behärskade den politiska världen ej endast i England, utan äfven i kolonierna. Föreningens president var lord Rosebery, då ifrig anhängare af *home-rule*, under det att de flesta styrelsemedlemmarne däremot voro Tories. Den förra omständigheten aflägsnade Victoria, den senare Nya Syd-Wales och Queensland från I. F. L.

Så lågo förhållandena, då i slutet af år 1890 och början af 1891 flere händelser inträffade, som gäfvö sträfvandena för såväl politiskt som handelspolitiskt närmande en kraftig sporre. Flere konflikter uppstodo, dels kolonierna sinsemellan, dels mellan dem och moderlandet eller främmande stater, hvilka alla konflikter måste biläggas af engelska regeringen. Vi behöfva endast erinra om stridigheterna mellan Kanada och Förenta Staterna rörande fisket i Behrings Sund och om de många kontroverser, Newfoundland hade med Förenta Staterna, Kanada, Frankrike och England rörande sina fiskeriintressen. Med Frankrike utvecklade sig, som bekant, denna konflikt till ett formligt tullkrig.

Af vida större vikt var emellertid den år 1891 utbrutna krisen i Kanada. Genom den året förut af Förenta Staterna antagna Mac Kinley-tariffen bragtes Kanadas industri i fara, och den del af det liberala partiet, som såg koloniens framtid ligga i en förening med Förenta Staterna, kämpade för avslutandet af ett reciprocitetsfördrag på frihandelsbas med den mäktige grannen. Det konservativa partiets ledare, premierministern MAC DONALD, medgaf visserligen, att ett dylikt fördrag skulle medföra stora förde-

lar för Kanada, men betraktade det som första steget till en politisk förbindelse med Förenta Staterna, d. v. s. skilsmässa från England. Mac Donald, som var ifrig anhängare af *imperial federation*, ställde sig i spetsen för oppositionen mot detta handelsfördrag, upplöste underhuset och öppnade en valkampanj, vid hvilken intet mindre än Kanadas politiska framtid stod på spel. Under denna valstrid blefvo flera framstående liberala politici svårt komprometterade genom avslöjandet af intriger, som de bedrifvit för att påskynda Förenta Staternas absorbtion af Kanada. Den bittra striden slutade med afgjord seger för de konservativa, och handelstraktatsförhandlingarne med Förenta Staterna blefvo afbrutna.

Samma år samlades i Sidney representanter för de australiska kolonierna för att rådgöra om en gemensam förbundsorfattning för hela Australien. Man antog ett lagförslag i dylik riktning med frihandel mellan de olika förbundsstaterna och tullskydd mot utlandet.

Alla dessa under tidrymden af ett enda år inträffande händelser bragte frågan om politisk och kommersiell federation åter i förgrunden. I. F. L. uppvaktade premierministern för att söka förmå honom att inkalla en ny kolonialkonferens. Lord Salisbury ställde sig visserligen välvilligt till föreningens sträfvanden, men förklarade sig omöjligen kunna sammankalla en konferens, så länge man ännu saknade ett bestämdt formuleradt förslag att utgå ifrån. Föreningen skyndade sig nu att tillsätta en kommitté, som i november 1892 afgaf sitt utlåtande. Detta gick i hufvudsak ut på tillsättandet af ett riksråd, *imperial council*, bestående af representanter för Storbritannien, de själfstyrande kolonierna och kronkolonierna, för att rådslå och besluta i sådana utrikespolitiska frågor, som rörde hela riket, och i frågor beträffande rikets försvar och handelns skydd samt koloniernas del i bärandet af utgifterna härför.

Detta var *Imperial Federation Leagues* sista kraftansträngning. Samma år som Gladstone för alltid drog sig tillbaka från politiken upplöstes föreningen. Anledningen härtill var ej att de imperialistiska intressena åter slappats, ty så var ej förhållandet. Men föreningens sträfvanden ledde till flere olika mål, och man fann därför en enhetlig verksamhet inom densamma omöjlig.

Upplösningen är så till vida af sitt stora intresse, som den bar vittne om den omfattning, tanken på ett tullförbund vunnit. I. F. L. hade från första början ställt denna fråga i bakgrunden för det politiska konsoliderandet af det britiska väldet, men de kommersiella intressena trängde nu det politiska närmandet åt sidan för det ekonomiska.

Under de sista tio åren har också såväl i England som i kolonierna diskussionen om en *commercial union*, ett interbritiskt tullförbund, varit den dominerande. Då denna fråga ju nu af kolonialministern bragts inför ett snart afgörande och med densamma är innerligt förenad den engelska frihandels vara eller icke vara, skola vi i en följande artikel närmare ingå på denna form af den britiska imperialismen. Här vilja vi nu endast i största korthet beröra, huru man tänkt sig den politiska konsolideringen af *Greater Britain* förverkligad.

Att det engelska parlamentet med den organisation och den sammansättning, som det nu har, omöjligen kan fullgöra sina plikter mot hela det britiska världsväldet är ett allmänt erkänt faktum. Klagomålen öfver parlamentsarbetets underhaltiga kvalitet ökas för hvarje år. Det är ej så mycket personerna som systemet man klandrar. Det är absolut omöjligt för parlamentsmedlemmarne att kunna sätta sig in i de otaliga omfattande frågor, som dag efter dag föreläggas dem, och resultatet blir naturligtvis därefter. Englands egen ekonomiska och sociala lagstiftning har under de senaste åren lidit betydligt genom parlamentets öfverhopande med storpolitiska frågor, och för närvarande erbjuder parlamentsarbetet bilden af ett verkligt kaos. Enda vägen ut ur detta är naturligtvis decentralisation, öfverförande af riksfrågor till ett riksråd eller riksparlament.

I detta riksråd, som skulle bilda ett särskildt ständigt utskott af *privy council*, skulle såväl kolonierna som moderlandet vara representerade. Men Storbritannien och Irland skulle i riksrådet ej stå samlade gent emot kolonierna, utan upplösas i en federation med särskilda parlament för England, Wales, Skotland och Irland. Man skulle således härigenom så att säga slå två flugor i en smäll: konsolidera det britiska riket och samtidigt knäcka den irländska *home-rule*-nöten.

Ett annat förslag går ut på att låta representanter för kolonierna få säte och stämma i engelska underhuset. Kolonierna skulle härigenom visserligen kunna göra sig hörda vid koloniala frågors afgörande, men knappast kunna utöfva något inflytande på utgången af dessa på grund af representanternas fåtal. Detta förslag faller emellertid på den grund, att moderlandet naturligtvis ej vill tillåta kolonierna att blanda sig i dess inre angelägenheter, liksom dessa senare ställa sig afvisande gentemot all inblandning från Englands sida i deras inrikespolitik.

Koloniernas representation förutsätter, såsom förut nämnts, att de bära en del af bördan för rikets sjöförsvaret, en börda, som för närvarande hvilar på 41 miljoner engelsmans axlar och som från 15 millioner pund st. år 1892 stigit till 34 millioner år 1902. Den del, de själfstyrande kolonierna taga i försvaret, är ytterst obetydlig. Ända upp till innevarande år bidrog Kapkolonien blott med 30,000 pund st., Natal med 12,000 tons kol, motsvarande ungefär 6,000 pund, Australien och Nya Seeland med tillsammans 126,000 och Indien med 161,000 pund. Kanada, som har en handelsmarin större än Rysslands, har ännu ej bidragit med ett enda öre till engelska flottan. Alltså hela 317,000 pund st. kontant och 12,000 tons kol per år. Och det är först sedan 1888, som dessa bidrag utgått från Australien, och sedan 1898 och 1899 från resp. Natal och Kapkolonien.

Vare sig man nu lägger värdet af den handel och sjöfart, som beskyddas af den engelska flottan, befolkningens mängden eller statsinkomsterna till grund för en beräkning, huru sjöförsvarsbudgeten rätteligen bör fördelas mellan moderlandet och kolonierna, kommer man till det resultat, att den för närvarande, oaktadt de ofvannämnda bidragen från kolonierna, ensidigt hvilar på moderlandets befolkning.

Vid kolonialkonferensen i London förlidet år fäste också Chamberlain koloniernas representanters uppmärksamhet på det faktum, att i moderlandet ej mindre än 60 procent af statsinkomsterna gingo till försvaret, under det att kolonierna kunde använda sin budget nästan oafkortad till produktiva ändamål. Tager man nu dessutom i betraktande, att öfvervägande största delen af statsinkomsterna i England inflyta genom beskattning,

men i kolonierna från domäner, grufvor etc., faller denna ojämna fördelning af försvarsbördan så mycket skarpare i ögonen. Chamberlain lyckades också på konferensen utverka löften om ökade bidrag af kolonierna. Australien lofvade höja sitt årliga anslag till 200,000 pund st., Nya Seeland till 40,000, Kapkolonien till 50,000 och Natal till 35,000 pund. Samtidigt gick Newfoundland in på att bidra med 3,000 pund pr år. Kanada lyckades Chamberlain dock ej förmå följa systerkoloniernas exempel. Dess premierminister, sir WILFRID LAURIER, förklarade med en tydlighet, som ej lämnade något öfrigt att önska, att Kanada ej under några förhållanden önskade se sig indraget i militarismens nät.

Något annat positivt resultat medförde kolonialkonferensen ej. Chamberlain själf ansåg tydligen frågan om en politisk federation ännu ej mogen, ty han nöjde sig med att föreslå, det koloniernas premierministrar skulle samlas i London hvar tredje år för att diskutera gemensamma angelägenheter.

BARTON, Australiens nyligen afgångne premierminister och utan tvifvel den mest dugande af alla de koloniala statsmännen, karakteriserade ställningen träffande i ett tal, som han höll förli-det år i London.

»Det är min öfvertygelse», yttrade han, »att tiden ännu ej är inne att gifva det engelska kolonialriket karaktären af en federation, som sammanhålles genom noggrant formulerade och i en författning sammanförda former. Federationstankens utveckling sker ej med bläck och penna, utan i kraft af det goda förhållandet mellan moderlandet och kolonierna. De senaste årens händelser ha visat, att solidaritetskänslan mellan det britiska rikets olika beståndsdelar utvecklas på vackraste sätt alldeles utan en federativ stats former. Det är ju möjligt, att den ömsesidiga tilliten och sympatien efter hand kunna kristallisera sig i bestämda öfverenskommelser, men jag tror, att det mera skadar än gagnar saken, om man vågar sig alltför långt fram.»

Sjukligheten vid de högre allmänna läroverken inom Lunds stift 1893—1902.

Af

Fil. Lic. Elisabeth Ask.

På uppmaning af Professor P. Fahlbeck har jag företagit nedanstående statistiska undersökning, som, från början afsedd att gälla samtliga statens högre och femklassiga allmänna läroverk i hela riket, af utrymmesskäl här måste inskränkas till de 6 högre allmänna läroverken inom Lunds stift. Undersökningens syfte är att genom en beräkning af det relativa antalet sjuke och sjukdomar bland lärjungarna utröna, hvilken skillnad som i detta hänseende förefinnes mellan höst- och vårtermin, och dessutom huruvida sjukligheten till eller aftagit under det senaste decenniet eller eljest något anmärkningsvärdt är att iakttaga vid en jämförelse mellan olika tider och olika orter. På grund af omständigheter, som nedan anföras, omfattar undersökningen endast de tio sist förflutna läsåren med den inskränkning likväl, att vårterminen 1903 icke kunnat tagas med, enär uppgiften om lärjungarnas hälsotillstånd för sist förflutna termin först publiceras i läroverkens nästa år utkommande årsredogörelser. Det är alltså 9 vårterminer mot 10 höstterminer, som upptagas till behandling.

Hälsotillståndet bland lärjungarne vid de allmänna läroverken i Sverige är en fråga som hittills — med undantag af ett enstaka tillfälle för ett 20-tal år sedan — af statistiken varit föga beaktad. Den måste dock vara af betydelse, icke blott för de enskilde, som

däri äro direkt eller indirekt intresserade, utan äfven för samhället — och detta i tillräcklig grad för att vara värd att tagas i närmare betraktande. Det bör vara af vikt att tillse, i hvad mån den del af det uppväxande släktet, som i sin tid på skilda lefnadsbanor skall utgöra så godt som hela den bildade klassen i vårt land, under det långa bildningsarbetet hemsökes af sjukdomar och möjligen i följd af detta arbete själf är mera utsatt därför. Den kännedom man i allmänhet äger om dessa förhållanden hämtas uteslutande ur de i läroverkens årsredogörelser förekommande tabellariska uppgifterna dels å «antalet sjuke och sjukdomar bland lärjungarna», dels öfver deras «kroppsutveckling och allmänna hälsotillstånd» samt öfver antalet «närsynta och döfva». För den, som i en dylik redogörelse läser dessa siffror, innebära de ju endast, att ett större eller mindre antal lärjungar vid det ifrågasvarande läroverket varit sjuka under årets lopp, den ena terminen några flera, den andra terminen några färre, — växlingar, som kunna bero på en tillfällig epidemi och på mångfaldiga andra yttre inflytelser.

Helt annorlunda blir den uppfattning man får af saken, om uppgifterna från flera läroverk — och för en följd af år — sammanställas. Den ena ojämnheten tager bort den andra, och man får en tydlig öfverblick öfver förhållandena, sådana de äro i det stora hela, och öfver deras betydelse för samhället.

Det håll, hvarifrån man närmast skulle vänta, att en dylik bearbetning af primäruppgifterna blifvit gjord, vore väl Kungl. Ecklesiastikdepartementet, som bearbetar denna gren af vår officiella statistik, men i dess hittills utkomna «Berättelser om statens allmänna läroverk för gossar» skall man år efter år förgäfvos söka en uttömmande redogörelse för sjukligheten bland lärjungarne under de gångna läsåren. I den första dylika berättelse, som utarbetades i departementet för att ingå som bidrag till Sveriges officiella statistik och afhandlar läsåret 1876—77, ägnades ett mycket utförligt kapitel åt lärjungarnas kroppskonstitution och hälsotillstånd. Trots det statistiskt obrukbara material, som på den tiden lämnades i läroverkens årsberättelser, hvilka ligga till grund för framställningen, gjordes dock härmed ett godt försök till åstadkommande af en, om än bristfällig, statistik i ämnet.

Då läroverken enligt mom. 21 i den «Plan för elementarläroverkens årsredogörelser», som fastställdes genom Kungl. cirkuläret af den 16 februari 1877, endast voro skyldiga att «så vidt möjligt» lämna uppgifter rörande lärjungarnas hälsotillstånd, hade nyssnämnda år endast ett fåtal redogörelser för den absoluta och relativa sjukligheten, «så till vida som den bestämmes genom af sjukdom vållad frånvaro från skolan», ingått i årsberättelserna. Vexjö läroverk synes hafva varit det första, hvars uppgifter voro upprättade efter den plan, som i Ecklesiastikdepartementets berättelse framhålles såsom den lämpligaste, nämligen med angifvande i absoluta tal af antalet sjuke och sjukdagar samt hela antalet lärjungar och skoldagar för såväl höst- som, åtminstone delvis, äfven vårterminen. I relativa tal beräknas i nämnda läroverks årsredogörelse «procent sjuke», «medeltal sjuke för dag på 100 lärjungar» samt antalet «sjukdagar för hvarje sjuk». Uti den ifrågavarande berättelsen meddelas nu för läsåret 1876—77 en sammanställning af dylika beräknade medeltal för 8 läroverk, hvarvid «det aritmetiska mediet» mellan höst- och vårterminens tal angifves såsom det riktigaste uttrycket för sjukligheten under läsåret.

Så långt hade man hunnit i denna statistik redan det första året af dess tillvaro, men sedan dess har den icke blott, som man säger, stannat i växten, utan visat en tydlig tillbakagång. Då uppgifterna angående hälsotillståndet vid läroverken senare skulle afgifvas i enlighet med K. Medicinalstyrelsens cirk. af den 31 okt. 1879, men sådana dels aldrig ingingo i samtliga läroverks årsberättelser, dels, där de förefunnos, för vissa läroverk gällde läsåret, för andra kalenderår, ansågs i departementets berättelser en bearbetning af «detta ganska omfångsrika, ehuru i anseende till uppgifternas fullständighet ojämna material icke böra komma i fråga, då värdet af resultatet svårligen skulle motsvara det erforderliga arbetet».

Under sådana förhållanden var det, som läroverkskommittén af 1882 följande år (1883) lät utföra den stora hygieniska undersökning, för hvilken redogörelse senare afgafs i ett vidlyftigt arbete af kommitténs ledamot, professor AXEL KEY. Trots det framstående sätt, hvarpå de genom denna special-enquête vunna primäruppgifterna behandlas, »erkänner kommittén dock villigt, att i omöj-

ligheten af en jämförelse i tiden en brist förefinnes» och framhåller därjämte önskvärdheten af, att liknande undersökningar måtte fortfarande företagas — »först sålunda skulle en verklig skolhygienisk statistik efter hand kunna åstadkommas». Någon sådan har emellertid ännu icke kommit till stånd, oaktadt under de sista nio åren något hinder från källmaterialets sida icke förelegat. Genom det af departementet år 1892 upprättade nya formuläret för de tabellariska uppgifterna angående antalet sjuke och sjukdomar bland lärjungarne samt öfver deras kroppsutveckling etc., hvilket formulär redan höstterminen 1893 tillämpades vid de flesta högre och femklassiga läroverk och från och med vårterminen 1894 vid alla, har ett användbart material erhållits. Ledsamt nog har detta material icke bearbetats så, som ske kan, och som sig bort, för att en verklig insikt uti sjukdomsförhållandena vid de allmänna läroverken skulle vinnas.

I K. Eckl. dep:s berättelse för läsåret 1894—95 liksom för alla följande förekommer visserligen en redogörelse angående, huru många procent af lärjungarne vid de högre och femklassiga läroverken under *höstterminen* varit insjuknade, lidit af bleksot m. m. eller varit helt eller delvis befriade från gymnastiköfningarna. Till *vårterminerna* tages däremot ingen som helst hänsyn, och dock är det alltid dessa, som hafva att uppvisa de högsta sjuksiffrorna. Att sjukligheten i vårt land i allmänhet — och icke blott vid skolorna — är större under våren än under hösten, därom har väl, snart sagdt, hvar och en haft tillfälle att öfvertyga sig genom egna erfarenheter, och därom vittna äfven Medicinalstyrelsens årliga berättelser. Så mycket nödvändigare måste det då vara, för att lämna en öfverskådlig bild af hälso- och sjuklighetsförhållandena bland läroverkens lärjungar, att angifva sjuksiffrorna för läsårets *båda* terminer. Då, såsom nu sker i vår officiella statistik, endast höstterminernas procenttal år från år jämföras med hvarandra, kan en dylik jämförelse väl taga sig fördelaktig ut, men såsom måttstock på det sanitära tillståndet vid läroverken är dess värde mycket tvifvelaktigt. Den mellanliggande vårterminens sjuksiffror — för i det närmaste samma lärjungar — skulle hafva gifvit ett helt annat resultat. Ett medeltal för hela läsåret, vid hvars uträkning man naturligtvis skulle taga de båda terminernas olika

längd och lärjungeantal i beräkning, skulle väl riktigare uttrycka måttet för skolornas hälso- och sjuklighetsförhållanden, men man blefve icke i stånd att af ett sådant tal iakttaga den stora skillnaden i detta hänseende mellan höst- och vårtermin, som faktiskt förefinnes — och långt mindre att utforska dess orsaker.

Den frågan, huruvida lärjungarna under senare delen af ett läsår skulle äga mindre motståndskraft mot och större mottaglighet för allehanda sjukdomar än under den förra, är ingalunda ny. Den vidröres t. o. m. i den förut omtalade första berättelsen om statens elementarläroverk för gossar. Där heter det nämligen: »Man finner, att förhållandena voro ofördelaktigare under vårterminen än under höstterminen. Detta *kan* förklaras bero därpå, att lärjungarna skulle i allmänhet under den senare delen af ett läsår vara mera försvagade än under den förra delen. Dock måste man för att vara berättigad till en sådan förklaring egentligen jämföra höstterminen 1876 med vårterminen 1877 samt under en följd af läseår anställa dylika jämförelser». Det är denna jämförelse, som i de följande berättelserna saknas, men hvilken vi här skola framlägga, ehuru blott för läroverken i rikets sydligaste stift.

Vid den undersökning af sjuksiffrornas förhållande till hvarandra under höst- och vårterminerna 1893—1902, hvars resultat här framlägges, hafva vi för att erhålla fullt komparabla tal beräknat antalet sjuka personer, sjukdomsfall och sjukdagar *pr dag* och på 1000 lärjungar. Olikheten i terminernas längd mister sålunda sin betydelse. En annan omständighet, som därvid iakttagits, har varit att från vårterminerna borträkna det antal dagar, som åtgått för påsk- och eventuellt pingst-ferierna, då dessa i regel icke, såsom en enstaka »helg- eller lofdag», inräknas bland sjukdagar.

För att icke belasta framställningen med alltför många siffror meddelas beträffande hvart och ett af de här omhandlade 6 läroverken endast de relativa talen för de båda 5-årsperioderna, 1893/98 och 1898/02/(03), såsom tabellen å följande sida utvisar.

Sjukdomsfrekvensen vid de allmänna läroverken inom Lunds stift under läsåren 1893—1902(03).

	Läs-år	Antal sjuka pr dag på 1000 lärjungar		Antal sjukdomsfall pr dag på 1000 lärjungar		Antal sjukdagar pr dag på 1000 lärjungar	
		H. T.	V. T.	H. T.	V. T.	H. T.	V. T.
Lund.	1893—94 till 1897—98	1,82	2,66	1,93	2,92	10,72	16,92
	1898—99 till 1902—(03)	2,53	4,15	2,80	4,52	13,51	25,15
Malmö.	1893—94 till 1897—98	1,74	2,55	1,77	2,59	12,04	20,40
	1898—99 till 1902—(03)	1,73	2,42	1,75	2,47	14,97	19,85
Kristianstad.	1893—94 till 1897—98	2,96	3,16	3,18	3,34	15,59	18,39
	1898—99 till 1902—(03)	1,76	3,51	1,89	3,88	8,44	21,02
Karlskrona.	1893—94 till 1897—98	1,51	2,67	1,57	2,82	8,57	17,39
	1898—99 till 1902—(03)	1,86	2,97	1,94	3,06	12,48	20,92
Helsingborg.	1893—94 till 1897—98	4,37	6,04	5,06	7,49	19,89	27,84
	1898—99 till 1902—(03)	3,12	4,92	3,45	5,83	15,07	27,03
Ystad.	1893—94 till 1897—98	4,19	5,56	4,50	6,07	21,54	28,40
	1898—99 till 1902—(03)	2,50	5,00	3,09	5,21	16,43	34,34

Det mest slående draget uti denna sammanställning är den genomgående olikheten mellan höst- och vårtermin, d. v. s. läsårets förra och dess senare del. Icke i något enda fall finna vi de tal, som angifva sjukligheten, under höstterminen uppgå till samma höjd som motsvarande siffror för vårterminen. Skillnaden är än större, än mindre, men den återfinnes alltid och städse åt samma håll. Att vid dessa sex läroverk under ifrågavarande tid *sjukligheten varit betydligt större under vårterminen än under höstterminen*, är af detta klart. Huruvida, hvad vi här funnit, gäller rikets samtliga allm. läroverk, kan endast en undersökning, omfattande alla, afgöra. Men mycket talar för, att så bör vara fallet.

Att med ledning af det begränsade material, som här föreligger, uttala ett bestämdt omdöme om anledningen till den ökade sjukligheten under läsårets senare del, för så vidt som densamma icke ligger uti allmänna hela folket gällande förhållanden, är naturligen vanskligt. Dock medgifver den här förebragta statistiken under jämförelse med andra uti läroverkens årsredogörelser förekommande uppgifter vissa slutsatser härutinnan, som icke torde böra förbigås. Utaf alla de orsaker till en ökad sjuklighet under läsårets senare del, som kunna påbörjas skolan, är väl ingen mera i ögonen fallande än den *arbetstid, som dagligen åläggas skolynglingarne*.

Arbetstidens inflytande på hälsotillståndet i skolorna blef redan på 1880-talet statistiskt bevisadt, först af den danske läkaren HERTEL i hans statistik öfver »Sundhedsforholdene» i Köpenhamns högre skolor och senare genom prof. Key's ofvan omtalade redogörelse för den af läroverkskommittén föranstaltade »hygieniska undersökningen».

Att ett sådant samband förefinnes mellan daglig arbetstid och sjuklighet, framgår äfven af en jämförelse i detta hänseende mellan de här ifrågavarande läroverken. Dock låter sig densamma tyvärr endast delvis utföras, då de därtill erforderliga uppgifterna saknas i vissa årsberättelser. Trots bestämmelsen i mom. 20 af läroverksstadgans plan för elementarläroverkens årsredogörelser, att i dessa skall ingå »redogörelse för *huru lång tid hemarbetena i allmänhet kunnat anses upptaga* för lärjungar af medel-

måttiga anlag», hafva nämligen dessa uppgifter *icke* förekommit i årsberättelserna från h. allm. läroverket i Helsingborg för läs-åren före 1895—96 och icke heller från h. allm. läroverket i Malmö alltsedan läsåret 1893—94. Det sistnämnda läroverket måste alltså helt och hållet uteslutas från en jämförelse af de dagliga arbetstimmarnas antal vid de olika skolorna. Egentligen borde väl vid en sådan jämförelse både de timmar, som användas för lektionerna i skolan, och de, som åtgå för hemarbetena, medräknas. Här torde det emellertid vara tillräckligt att angifva de senare, då de förras antal för motsvarande klasser (åtminstone i det allra närmaste) är detsamma vid alla de h. allm. läroverken inom Lunds stift. Dessutom bör väl i alla händelser hemarbetet, såsom *arbete* betraktadt, vara mera ansträngande än lektionerna i skolan. I denna är det stillasittandet och den mer eller mindre tvungna hållningen, som tröttar mest; vid hemläxorna är det själfva arbetet.

Då i de tabellariska uppgifterna å antalet sjuke och sjukdomar bland lärjungarna någon indelning efter särskilda klasser icke förekommer, vore det gagnlöst att här meddela en sådan beträffande tiden för hemarbetena. Det återstår för den skull intet annat än att taga maximum (och minimum) af de i läroverkens årsredogörelser uppgifna medeltalen timmar för hemarbetena. Naturligen är detta ett mycket ofullkomligt sätt att mäta ifrågavarande arbete, men i brist på bättre må det tagas för godt. Tiden för de skriftliga hemarbetena, hvilken i årsberättelserna uppgifves *för vecka*, har här blifvit fördelad på dagar. Vi erhålla på detta sätt (i årligt medeltal) för hela den sistförflutna 10-årsperioden vid nedanstående 5 läroverk följande antal timmar dagligt hemarbete:

H. allm. läroverket	Maximum	Minimum
i <i>Kristianstad</i> :	3 t. 48 min.	0 t. 56 min.
» <i>Karlskrona</i> :	4 » 50 »	1 » — —
» <i>Lund</i> :	5 » 10 »	1 » 2 »
» <i>Ystad</i> :	5 » 28 »	1 » 2 »
» <i>Helsingborg</i> :	6 » 23 »	0 » 46 »

Den ordning, i hvilken läroverken här nämnas, är icke öfverensstämmande med den, i hvilken de kunna uppställas efter

sjukligheten, vare sig man därvid ordnar dem efter antalet sjuke lärjungar eller efter antalet sjukdagar, som förekommit vid hvarje särskildt läroverk. Men det är icke heller med sjuklighetens tal, på detta sätt framställda, som måtten på arbetstiden böra sammanställas.

Det inflytande, som ett mera eller mindre ansträngande arbete utöfvar på hälsotillståndet vid skolorna kan under höstterminerna ej hinna blifva synnerligen stort; först under vårterminerna, då arbetet med endast ett kortare afbrott för julferierna fortgått hela vintern, bör ett sådant inflytande göra sig rätt kännbart. Det är således egentligen i vårterminernas, eller riktigare uttryckt, i *själfva differensen* mellan höst- och vårterminernas relativa tal för sjukligheten, vi hafva att söka en möjligen befintlig öfverensstämmelse med uppgifterna angående tiden för det dagliga hemarbetet. Lika litet som denna differens varit densamma för olika tider vid samma läroverk, har den varit det för olika läroverk vid samma tid. Genom en enkel subtraktion finna vi, att under läsåren 1893—94 t. o. m. 1902—(03), har vårterminernas öfverskottssjuklighet varit följande:

	<i>Sjuka personer.</i>	<i>Sjukdomsfall.</i>	<i>Sjukdagar.</i>
Vid <i>Kristianstads</i> h. allm. lärov.	0.90	0.99	7.33
» <i>Karlskrona</i> » » »	1.06	1.13	8.28
» <i>Lunds</i> » » »	1.17	1.27	8.58
» <i>Ystads</i> » » »	1.78	1.97	12.31
» <i>Helsingborgs</i> » » »	1.91	2.49	10.16

De serier, som bildas af dessa tal, såväl för »sjuka personer» och »sjukdomsfall» som »sjukdagar», detta senare på ett undantag när¹⁾, visa en fullständig parallellism med den, som utgöres af maximitalen för den dagliga tid, som egnats åt hemarbetena vid de olika läroverken. Man frestas ovillkorligen att häruti se ett orsaksförhållande mellan de båda serierna, om det än icke låter sig afgöras, *till hvilken grad* arbetstidens utsträckning bär skulden för en ökad sjuklighet.

¹⁾ Förklaras af epidemi V. T. 1902.

Vända vi oss från den ofvan tydligt konstaterade olika sjukdomsfrekvensen under höst- och vårterminerna samt den nu senast behandlade i skolarbetet liggande orsaken till detta förhållande till det andra af de ofvan uppställda spörsmålen — om sjukligheten till- eller aftagit under den tid, undersökningen omfattar — så lämnar oss vår statistik äfven härpå ett svar. Sammanföras de 6 läroverken till en grupp, hvars alla tal behandlas gemensamt, hvarvid i någon mån tillfälliga orsaker, såsom epidemier o. a., hvilka än för det ena, än för det andra läroverket åstadkommit en plötslig förändring i talen, kompensera hvarandra, så skönjes tydligt, i hvilken riktning utvecklingen gått. Vi finna det af efterföljande tabell, uti hvilken redogöres för det årliga antalet sjuke, sjukdomsfall och sjukdagar pr dag och på 1000 lärjungar under höst- och vårterminerna 1893—1902.

Läsår	Sjuka personer		Sjukdomsfall		Sjukdagar	
	H. T.	V. T.	H. T.	V. T.	H. T.	V. T.
1893—94	2,41	3,08	2,55	3,58	15,24	19,35
1894—95	2,85	4,21	3,28	4,89	14,22	26,06
1895—96	2,40	3,19	2,53	3,45	13,17	17,44
1896—97	2,41	3,74	2,65	4,08	13,28	21,27
1897—98	2,88	3,48	3,31	3,77	14,32	20,58
1898—99	2,48	4,44	2,67	4,89	12,96	27,84
1899—1900	2,22	3,13	2,35	3,42	13,88	21,72
1900—01	2,15	3,57	2,33	3,88	12,76	19,78
1901—02	2,41	3,59	2,55	3,84	15,90	25,61
1902—(03)	2,37		2,39		12,38	
1893—94 t. o. m. 1897—98	} 2,59	3,39	2,81	3,97	14,02	21,02
1898—99 t. o. m. 1902—(03)	} 2,29	3,78	2,45	4,12	13,61	23,79

Såsom vi lättast se af sammandraget för de båda femårsperioderna, är siffrornas språk klart och tydligt. För höstterminen har sjukligheten sjunkit, för vårterminen däremot stigit. Det förra

stämmer med de resultat, hyartill den officiella statistiken kommit för hela riket (se särskildt läsåren 1897—98 t. o. m. 1900—01). Huru förhåller det sig måne med det senare? Innan undersökningen för vårterminen utsträckts till samtliga läroverk, kan man ej gifva ett exakt svar därpå. Men nog synes sannolikheten tala för, att den öfverensstämmelse, som råder mellan delen (Lunds stifts läroverk) och det hela (rikets samtliga läroverk) med afseende på höstterminen, jämväl förefinnes i fråga om vårterminen — alltså att sjukdomsfrekvensen under senaste decennierna ökats. Men om så är fallet, så kan man sannerligen icke, trots alla hygieniska anordningar, som vidtagits vid våra skolor, tala om det förbättrade sanitära tillståndet bland ungdomen. Säkerligen skulle då ej heller den senaste läroverkskommittéen — förutsatt, att detta förhållande varit bekant — hafva ansett, att hälsoförhållandena vid våra läroverk icke vore »sådana, att den hygieniska synpunkten behöfver eller bör göras till den förhärskande vid den af helt andra grunder påkallade reform — vårterminens förlängning — som nu föreligger till genomförande».

Strödda meddelanden.

Invandringen till Förenta staterna. Som bekant skärpas allt mer de fordringar, som uppställas för inflyttning till Förenta staterna. Anledningarne därtill äro väsentligen af två slag. Arbetarne i Unionen frukta konkurrensen af de nykommande skarorna och alla se med oblida ögon, att lågt stående individer af främmande stam massvis tillföras landet. Det var dessa båda krafter i förening, som tidigare vållade kinesernas utestängande, och det är de, som nu föranleda allt strängare åtgärder mot europeiska immigranter. Under senaste år har nämligen den inflyttande strömmens sammansättning betydligt förändrats; såsom följande ur amerikanska källor hämtade siffror utvisa:

Invandringsländer.	Invandring.	
	1879—1895	1895—1902.
Storbrittanien & Irland	2,030,175	330,711
Tyskland	1,935,248	157,467
Sverige-Norge	834,625	198,056
Öfriga västeuropeiska länder	574,172	181,293
S:a	5,374,220	867,527
Österrike-Ungern	648,424	600,648
Italien	607,898	678,029
Ryssland & Polen	605,859	460,644
S:a	1,862,181	1,739,321

Medan tidigare den västra hälften af Europa gaf hufvudmassan af de inflyttade, än det nu det östra Europa jämte Italien, som skickar den ojämförligt största kontingenten. Det är mot denna nya folkflod, som man så häftigt reagerar — huru litet än denna reaktion i ordets politiska mening stämmer med de prokla-

mationer af de s. k. mänskliga rättigheterna, som föregingo upp-
rättandet af de Förenade staterna.

Faran från Amerika är nu mer ett stående tema uti alla berättelser om industrien och dess framtid i Europa liksom tidigare beträffande jordbruket. Om verkligheten af denna fara får man ett lifligt intryck utaf de uppgifter rörande inlandspris och de för utlandet afsedda, som den österrikisk-ungerske generalkonsuln i Chikago (enl. *Zeitschr. f. Socialw.*) lyckats få kännedom om för en del varor — sådana ting hållas nämligen mycket hemliga. Sålunda är priset för:

	I Amerika.	Vid försäljning till utlandet.
	Dollars	
Järntråd med taggar (100 skp.)	3,00	2,00
Gräsmaskiner	4,25	2,75
Symaskiner	40,00	17,00
Skrifmaskiner	100,00	55,00
Järnbleck (100 skp.)	14,90	3,19
	o. s. v.	

Det är icke underligt, om äfven England rustar sig till skydd mot en dylik konkurrens.

Det rika Frankrike. Enligt senaste officiella uppgifter (år 1902) utgjorde totala värdet af de samma år deklarerade dödsboen — inalles 376,819 — icke mindre än 5,211,100,000 frcs. Af dessa voro naturligen de flesta helt små (213,378 med en behållning af 1000—2000 frcs), men icke mindre än 6,815 funnos med öfver 100,000 frcs hvart och ett. Märkligast af allt är likväl, att af dessa 376,819 dödsbon blott 65,936 voro behäftade med skuld, alla andra utan en centime i passiva. Det kan man kalla god hushållning.

Bristen å förslagsanslagen. För första gången på tio år har den svenska statsregleringen slutat med brist, uppgående till 1,676,041 kr. enligt det i dagarna offentliggjorda Kapitalkonto till rikshufvudboken för 1902. Orsaken härtill har varit densamma som de båda senaste gångerna ett dylikt förhållande inträffat, åren 1891 och 1892 — bristen å förslagsanslagen, våra statsregleringars kroniska onda. Inkomsterna hafva uppgått till högre belopp än de beräknade — 1902 var nettoöfverskottet 5,166,241 kr. — men detta öfverskott har mer än uppvägs af, att utgifterna å förslagsanslagen med ännu högre belopp öfverstigit beräkningen. Sedan

1850 har intet enda år inträffat, att statsverkets utgifter hållit sig inom de beräknade beloppen, ständigt har en större eller mindre brist uppstått. Särskildt under de sista åren har bristen å förslagsanslagen uppgått till betänkligt höga belopp, såsom följande sammanställning visar.

Nettobristen å förslagsanslagen utgjorde:

1893	3,220,687 kr.	1898	2,041,610 kr.
1894	1,051,372 »	1899	3,141,172 »
1895	1,501,345 »	1900	3,973,426 »
1896	2,403,614 »	1901	4,393,582 »
1897	1,746,377 »	1902	6,898,209 »

Under sistförflutna år uppingo sålunda utgifterna å förslagsanslagen till nära 7 mill. mera, än som beräknats vid riksstatens uppgörande. I verkligheten voro riksstatens beräkningar t. o. m. ännu mera otillfredsställande, än som synes af denna siffra; på en del förslagsanslag hade nämligen uppstått besparingar till ett sammanlagdt belopp af 843,318 kr., bristen på öfriga förslagsanslag uppgick sålunda till ej mindre än 7,741,527 kr. Till denna brist bidrogo de allra flesta förslagsanslagen med större eller mindre belopp; öfver $\frac{1}{2}$ mill. utgjorde bristen å hvardera af följande anslag: till värnpliktiges redovisning, 956,307 kr., lönetillskott åt lärare vid folk- och småskolor, 852,730 kr., tolagersättningen till städerna, 847,199 kr., hospitals underhåll, 692,054 kr., och arméns mathållning, 684,315 kr. Sammanlagda bristen å ensamt dessa fem anslag uppgick sålunda till öfver 4 mill. kr. Å ett anslag — till expenser m. m. å femte hufvudtiteln — voro de verkliga utgifterna nära tre gånger så stora, som beräknats på riksstaten.

L. W.

De oäkta födelserna och brottsligheten. Den allmänna åsikten bland kriminalstatistiker är, att brottsligheten är betydligt större bland personer af oäkta börd än bland de äkta födde, en naturlig följd af de ogynnsamma sociala förhållanden, hvarunder de förra ofta på grund af sin börd äro hänvisade att lefva. Egendomligt nog vinner denna mening intet stöd af vår svenska kriminalstatistikens siffror, åtminstone hvad männen angår. Visserligen meddelar denna statistik uppgifter rörande brottslingarnes börd endast beträffande de för »gröfre brott» sakfällda, men tydligen finnes ingen anledning antaga, att förhållandena skulle ställa sig annorlunda i fråga om de för »ringare brott» och »förseelser» dömda.

I följande tabell meddelas de för »gröfre brott» sakfälldas antal under 1881—1900 med angifvande af, huru många af dem varit af oäkta börd. Siffrorna afse totalsummor för femårsperioder, icke årsmedeltal.

	Sakfällda		Däraf oäkta födda		De oäkta födda i % af samtl. sakfällda	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
1881—1885	7,923	1,337	701	129	8,85	9,65
1886—1890	7,490	1,155	607	112	8,10	9,70
1891—1895	8,678	1,353	695	147	8,01	10,86
1896—1900	9,995	1,293	793	144	7,93	11,14
1881—1900	34,086	5,138	2,796	532	8,20	10,35

Räknas båda könen öfver ett, utgjorde för hela tjugooårsperioden de oäkta födda 8,48 % af samtliga sakfällda. Huruvida denna siffra häntyder på en större kriminalitet för de oäkta födda än för den öfriga befolkningen, kan tydligen ej afgöras utan kännedom om, huru stor del af befolkningen de förstnämnda utgöra. Härom saknas direkta uppgifter. Emellertid utgjorde under åren 1816—80 de lefvande födda af oäkta börd 8,6 % af samtliga lefvande födda, under åren 1851—80 steg siffran till öfver 10 %. Vore dödlighetsförhållandena desamma för äkta och oäkta barn, och vore inga andra faktorer att taga med i beräkning, skulle man därför kunna tillnärmelsevis beräkna personerna af oäkta börd till åtminstone 9 % af befolkningen. Som bekant äro emellertid de oäkta barnen under de första lefnadsåren vida mera utsatta för döden än de äkta födda; på grund häraf torde den ofvannämnda siffran, 9 %, böra minskas till omkring 8. Tillkommer så ytterligare en faktor, som bidrager att nedsätta de oäkta föddas procent af befolkningen, nämligen legitimationer genom äktenskap mellan föräldrarna till oäkta barn. Att döma af antalet oäkta barn, som födts af trolofvade mödrar — i allmänhet omkring 9 % af hela antalet oäkta födda — kunna efterföljande legitimationer ej gärna nedsätta de oäkta föddas procent till lägre siffra än 7. De oäkta födda skulle sålunda i befolkningen öfverhufvud utgöra en något lägre procent än bland brottslingarna. Emellertid är härvid att märka, att flertalet mödrar till oäkta barn gifvetvis tillhöra de lägre samhällsklasserna; deras barn komma därför att i allmänhet tillhöra samma samhällsklasser, alldeles oberoende af den inverkan, deras börd härvidlag kan utöfva. Men kriminaliteten är inom dessa samhällsklasser vida högre än inom de öfre skikten af befolkningen; för att kunna rätt bedöma, hvilken inverkan oäkta börd har i fråga om brottsligheten, bör man därför jämföra med hvarandra kriminaliteten bland de oäkta födda med kriminaliteten bland de äkta födda af samma samhällsklass. Då skulle med säkerhet visa sig, att oäkta börd icke i och för sig ökar faran för, att en person skall förfalla till brott, eller — för att nyttja QUÉTELETS uttryckssätt — att de oäkta födda icke hafva någon större *penchant au crime* än de äkta födde. Detta dock endast hvad männen angår, ty för kvinnorna torde saken ställa sig ej så litet sämre. Såsom framgår af tabellen, voro nämligen af

de sakfällda kvinnorna 10,35 % af oäkta börd mot endast 8,20 % af männen. Man får här af det intryck, att medan det för en man spelar en ganska ringa roll, om han är af äkta eller oäkta börd, är förhållandet annorlunda för en kvinna. För henne är tydligen den oäkta börd en black om foten, som ständigt hotar att draga henne ner i djupet. Detta intryck skärpes ytterligare, då man ser, att förhållandena under de sista tjugo åren ej obetydligt förbättrats för männens del, men för kvinnornas däremot ännu afgjordare försämrats. Under det att bland de manliga brottslingarne procenten af oäkta födda sjunkit från 8,85 under den första femårsperioden till 8,10, 8,01 och 7,93 under de följande, är förhållandet för de kvinnliga rakt motsatt, procenten har här stigit från 9,65 till resp. 9,70, 10,86 och 11,14. Regelbundenheten i dessa siffror är allt för stor, för att den skulle kunna bero på tillfälligheter.

L. W.

Administrativ praxis.

10. *Afslag å en af kronofogde W., som for vârdande af enskilda angelâgenheter haft tjänstledighet under 6 månader, gjord ansökning att, med afstående under tiden från alla med kronofogdetjänsten förenade löneförmåner, erhålla ytterligare tjänstledighet under 6 månader.*

Den 16 januari 1903 beviljade Kammarkollegium och Statskontoret kronofogden i Oxie och Skytts härads fögderi E. F. Wehtje för vârdande af enskilda angelâgenheter tjänstledighet till den 15 dârpå följande juli, med rätt för vikarien att uppbâra, förutom till tjänsten hörande tjänstgöringspenningar och expensmedel, ytterligare ersättning, beräknad efter 2000 kronor för år, att utgå af ordinarie tjänstinnehafvarens lön.

Uti en till Kammarkollegium och Statskontoret stâlld, af Kbfde med skrifvelse den 20 juni till ämbetsverken insänd ansökning gjorde Wehtje därefter anhållan om ytterligare tjänstledighet för vârdande af enskilda angelâgenheter under sex månader, räknade från och med den 15 juli, till stöd för hvilken anhållan sökanden åberopade, att han, som vore delägare i Skånska cementaktiebolaget och Aktiebolaget skånska cementgjuteriet, i nämnda bolag åtagit sig att tillsvidare vara kassadirektör, hvilken befattning icke lämpligen syntes kunna med kronofogdetjänsten förenas, hvarjämte sökanden förklarade sig villig att, om ansökningen blefve beviljad, under ledigheten afstå från alla med tjänsten förenade löneförmåner.

Sedan Kbfde tillstyrkt bifall till ansökningen, understâllde Kammarkollegium och Statskontoret ärendet K. M:ts pröfning, därvid ämbetsverken uttalade, att de, med särskildt afseende dâpå, att sökanden förklarat sig vilja afstå från samtliga de med tjänsten förenade löneförmåner, ansett sig icke höra motsätta sig, att den begârda ledigheten blefve sökanden beviljad, under framhållande tillika, att, då icke hela lönen syntes behöfva användas till vikariens aflönande, denne borde äga att under den tid förordnandet varade uppbâra, förutom till tjänsten hörande tjänstgöringspenningar och expensmedel, två tredjedelar af den till tjänsten hörande lön, samt att återstående tredjedelen af lönen skulle statsverket besparas.

ADMINISTRATIV PRAXIS

Från beslutet var statskommissarien Sylvan skiljaktig och yttrade:

»Då det af sökanden åberopade förhållande, att han åtagit sig kassadirektörskap i tvenne aktiebolag, efter min uppfattning icke innebär fullgiltig grund till beviljande åt sökanden, som den 15 instundande juli åtnjutit sex månaders ledighet från kronofogdetjänsten för skötande af enskilda angelägenheter, af fortsatt ledighet under sex månader, anser jag för min del tillräcklig anledning icke förefinnas att öfverlämna ärendet till K. M:ts nådiga pröfning, vid hvilket förhållande jag finner ansökningen icke påkalla annat yttrande af ämbetsverken, än att de med afseende å den sökanden redan förunnade ledigheten icke äga att bevilja ytterligare ledighet.»

Ärendet föredrogs inför K. M:t den 10 juli 1903, hvarvid K. M:t icke fann skäl att till den af kronofogden Wehtje gjorda ansökan om ytterligare tjänstledighet lämna bifall.

G. T.

11. *Afslag å framställt anspråk på dagtraktamente för en efter slutadt sammanträde infallande söndag, betraktad såsom hvilodag före hemresan*

Sedan yrkesinspektören i Göteborgs distrikt K. Joh. Larsson, som i november 1902 företagit en resa till Stockholm för att på kallelse af Kommerskollegium bevista ett sammanträde med yrkesinspektörerna, hvilket afslutats den 6 påföljande december, hos Kbfde i Göteborgs och Bohus län begärt ersättning för ifrågavarande resa enligt afgifven räkning, däri han tillgodofört sig traktamenten för dels den 7 december såsom hvilodag och dels den 8 december såsom använd för hemresan till Göteborg samt vid räkningens granskning i landskontoret anmärkts, att, enär förenämnda sammanträde afslutats den 6 december och hemresan till Göteborg alltså kunnat företagas samma dag med det från Stockholm afgående nattåg, hvilket påföljande dag ankomme till Göteborg, dagtraktamente icke finge beräknas för den 8 december, afdrog vid utanordnande till Larsson af resekostnads- och traktamentsersättning på grund af den ingifna räkningen Kbfde, enligt beslut den 19 i samma månad, från det begärda beloppet det anmärkta dagtraktamentet, 6 kronor.

Larsson anförde häremot besvär hos K. M:t, som emellertid, enligt beslut den 6 mars 1903, ej fann skäl göra ändring i Kbfdes beslut.

G. T.

Innehåll:

P. Fahlbeck, Emigrationen.

Cordt Trap, Om Beboelsesforhold og Arbejderboliger i København.

F. Oscar Lagerstedt, Den britiska imperialismen.

Elisabeth Ask, Sjukligheten vid de högre allmänna läroverken inom Lunds stift
1893—1902.

Strödda meddelanden.

Administrativ praxis.

Till red. insända skrifter:

Nationaløkonomisk Tidsskrift, udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. —
Red. ADOLPH JENSEN. Kjøbenhavn 1903: h. 4—5.

The Journal of Political Economy, Vol. 11 Nr 3, Chicago.

Social tidskrift. Organ för Studenter och Arbetare. Red. G. H. VON KOCH.
Stockholm 1903: h. 5—6.

Försäkringsföreningens Tidskrift. Red. J. LEFFLER. Stockholm 1903: h. 2.

Finanstidende. Organ for dansk Pengevæsen. Aarg. III. Kjøbenhavn 1903.

Det ny Aarhundrede, Halvmaanedsskrift, red. af P. MUNCH. Aarg. I: h. 1—2.
Kjøbenhavn 1903.

Kyrklig tidskrift. Utg. af O. QUENSEL och HJ. DANELL. Upsala 1903: h. 3.

Tidskrift, utg. af Juridiska Föreningen i Finland. Helsingfors 1903: h. 3.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

Fonder öfver 23,000,000 kr.

meddelar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

